

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์รูปแบบการสอนและการศึกษาเส้นทางสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาวิเคราะห์ตามหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ครูต้นแบบ
  - 1.1 ความหมาย
  - 1.2 แนวคิดและวิธีการยกย่องครูในต่างประเทศ
  - 1.3 แนวคิดและวิธีการยกย่องครูในประเทศไทย
2. รูปแบบการสอน
  - 2.1 ความหมาย
  - 2.2 ลักษณะสำคัญ
  - 2.3 รูปแบบการสอนแบบต่างๆ
  - 2.4 การเลือกใช้รูปแบบการสอน
3. เส้นทางสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูดี
  - 3.1 ลักษณะของครูดี
  - 3.2 ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เป็นครูดี
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนการสอน
  - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอน
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ครูต้นแบบ

1.1 ความหมาย

ครู ในความหมายที่เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปหมายถึง ผู้ที่มีอาชีพสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543: 2) ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้นิยามความหมายของครูไว้ว่าหมายถึง บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน (สกศ., 2542: 1) ส่วนคำว่าต้นแบบในพจนานุกรมฉบับของราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อธิบายความหมายว่า เป็นสิ่งที่สร้างขึ้น

เป็นแบบฉบับ ใช้เป็นเค้าโครงสำหรับสร้างสิ่งอื่นให้มีลักษณะเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2526: 313) ดังนั้นครุภัณฑ์แบบจึงหมายถึง บุคคลที่มีอาชีพด้านการสอน ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญสามารถเป็นแบบอย่างหรือแบบฉบับให้บุคคลอื่นประพฤติตามได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ริเริ่มและดำเนินการ โครงการครุภัณฑ์แบบในประเทศไทย (สกศ., 2544: 1) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงครูที่มีผลงานดีเด่นด้านการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนวการจัดการศึกษาในหมวด 4 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีรูปแบบและขั้นตอนการสอนที่ชัดเจน สามารถเป็นแบบอย่างขยายผลแก่เพื่อนครูได้ เป็นผู้มีความประพฤติดี มีจิตวิญญาณความเป็นครู และมีบุคลิกภาพที่ดี กล่าวได้ว่าความหมายของครุภัณฑ์แบบในประเทศไทยเน้นที่ความสามารถทางด้านการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ครุภัณฑ์แบบเป็นแบบอย่างและทำหน้าที่ขยายผลการจัดการเรียนการสอนแก่ครูทั่วไป

1.2 แนวคิดและวิธีการยกย่องครูในต่างประเทศ

เนื่องจากการคัดเลือกครุภัณฑ์แบบในประเทศ ได้รับอิทธิพลแนวคิดและวิธีการบางส่วน มาจากการยกย่องครูที่มีความสามารถด้านการจัดการเรียนการสอนจากต่างประเทศ ดังนั้นจึงจะนำเสนอแนวคิดและวิธีการยกย่องครูในประเทศต่าง ๆ ดังนี้

สหรัฐอเมริกา

1. แนวคิดและความสำคัญ

การยกย่องครูในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงานทั้งในระดับรัฐหรือประเทศ ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน การดำเนินการของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวมีแนวคิดหลักที่สำคัญคือ การส่งเสริมให้ครูที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนทำหน้าที่เป็นครุภัณฑ์แบบ (master teachers) เพื่อให้คำแนะนำปรึกษา และเป็นตัวอย่างในด้านการจัดการเรียนการสอนแก่ครูฝึกหัดและครูทั่วไป ซึ่งเป็นวิธีการพัฒนาคุณภาพครูที่ขาดประสบการณ์หรือครูทั่วไปที่ประสบปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนโดยอาศัยครูที่มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญให้เป็นที่ปรึกษา โดยความสำคัญของครุภัณฑ์แบบจะเห็นได้จากนโยบายทางด้านการจัดการศึกษาสำหรับการเตรียมประเทศเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ของคลินตัน (Clinton, cited in National Board for Professional Teaching Standards [NBPTS], 1997; Thomas, 2000) อดีตประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาที่กล่าวไว้ว่า เพื่อเป็นการเตรียมประชาชนทุกคนของสหรัฐอเมริกาให้ได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุดในโลก ทุกโรงเรียนในสหรัฐอเมริกาต้องมีครุภัณฑ์แบบอย่างน้อยโรงเรียนละ 1 คน หรือรัฐต้องส่งเสริมพัฒนาให้มีครุภัณฑ์แบบทั่วประเทศจำนวน 100,000 คน ภายใน ค.ศ.2006 ซึ่งนโยบายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของครุภัณฑ์แบบในการมีบทบาทพัฒนาคุณภาพประชาชนของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างดี

2. ความหมาย

การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับครุต้นแบบ (master teachers) ของสหรัฐอเมริกา (Griffin, 1985: 13; Doyle, 1985: 28; Zumwalt, 1985: 46; Klein, 1985: 36) สรุปความหมายของครุต้นแบบได้ว่าหมายถึง ครูที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ครูฝึกหัดและครูทั่วไปที่มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอน เป็นผู้นำหลักสูตร เป็นแหล่งความรู้ เป็นนักประเมินผลและเป็นนักวิจัย มีความสามารถในการวินิจฉัยปัญหาการจัดการเรียนการสอน ใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนครูและผู้บริหาร

3. การคัดเลือกครุต้นแบบของหน่วยงานต่างๆ

การคัดเลือกครุต้นแบบในสหรัฐอเมริกา มีองค์กรที่ทำหน้าที่คัดเลือกหลายองค์กรทั้งในระดับประเทศและในระดับมลรัฐ เช่น คณะกรรมการเพื่อพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูแห่งชาติ (NBPTS) ทำหน้าที่พิจารณาออกใบรับรองการเป็นครุต้นแบบแก่ครูที่มีคุณสมบัติครบ และผ่านกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการแก่ครูทั่วประเทศ โครงการคัดเลือกครุต้นแบบระดับมลรัฐ เช่น โครงการครุต้นแบบของรัฐแคนซัส (Kansas Master Teacher Award Program) นอกจากนี้ยังมีโครงการคัดเลือกครุดีเด่นเฉพาะสาขาวิชา ครุดีเด่นประจำปีเพื่อทำหน้าที่เป็นครุต้นแบบได้แก่ โครงการคัดเลือกครุดีเด่นด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เพื่อรับรางวัลของประธานาธิบดี (The Presidential Award for Excellence in Mathematics and Science Teaching: PAEMST) การคัดเลือกครุดีเด่นประจำปี (Teacher of The Year) ของสถาบันฝึกหัดครูแห่งชาติ (National Teacher Training Institute: NTTI) และของรัฐต่างๆ การคัดเลือกครุดีเด่นเพื่อรับรางวัลระดับชาติของมูลนิธิครอบครัวมิลเคน (Milken Family Foundation National Education Award) เป็นต้น ดังตัวอย่างรายละเอียดและความเป็นมาของบางโครงการ ต่อไปนี้

การคัดเลือกครุต้นแบบระดับประเทศดำเนินการโดยคณะกรรมการเพื่อพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูแห่งชาติ (NBPTS) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระมีอำนาจออกใบรับรองการประกอบวิชาชีพครูทั่วประเทศ ทำหน้าที่พิจารณาและออกใบรับรองการเป็นครุผู้เชี่ยวชาญหรือครุต้นแบบในการจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานของคณะกรรมการ คือ ผู้ที่จะได้รับการประเมินให้เป็นครุต้นแบบจะต้องมีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี ได้รับใบประกาศรับรองการสอนระดับเริ่มต้น (initial teaching) และระดับมาตรฐาน (standard teaching) โดยในการประเมินรับรองการเป็นครุต้นแบบจะพิจารณาจากองค์ประกอบสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง ประเมินจากแฟ้มสะสมงานของผู้สมัครที่แสดงถึงผลและวิธีการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งการวิเคราะห์วิจารณ์กระบวนการจัดการเรียนการสอนของตนหรือการรวบรวมผลงานของนักเรียน เป็นต้น ส่วนที่สองประเมินโดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์ทดสอบ NBPTS ที่มีอยู่ 230 แห่งทั่วประเทศ โดยให้ผู้สมัครแสดงความคิดเห็นด้วยการเขียนหรือพิมพ์ ตอบข้อคำถามที่ได้รับภายในเวลา 90 นาที ผู้ที่ผ่านการประเมินจะได้รับใบรับรองการเป็นครุต้นแบบ ทำหน้าที่ในการจัดการเรียน

การสอนและเป็นผู้เชี่ยวชาญ (mentor) ให้คำปรึกษาแก่ครูทั่วไปให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน โดยจะได้รับเงินค่าตอบแทนแตกต่างกันไปตามนโยบายของแต่ละมลรัฐ เช่น แผนกการศึกษาของรัฐแมสซาชูเซตต์ (Massachusetts Department of Education, 2000) ให้เป็นเงินพิเศษ จำนวน 5,000 ดอลลาร์ เป็นเวลา 10 ปี หรือสมาคมการศึกษาแห่งรัฐอิลลินอยส์ (Illinois Education Association, 2000) ให้เป็นเงินตอบแทนครูดั้งเดิมในโรงเรียนรัฐบาล จำนวน 2,000 ดอลลาร์ เป็นต้น

ส่วนโครงการครูดั้งเดิมที่ดำเนินการระดับมลรัฐ เช่น โครงการครูดั้งเดิมของรัฐแคนซัส (Schmidt, 2000; Sullivan, 2000; Mehring, 2000) ได้เริ่มโครงการขึ้นในปี ค.ศ. 1954 โดยวิทยาลัยครูแห่งมหาวิทยาลัยเอ็มโพเรีย สเตท (Emporia State University) เป็นหน่วยงานดำเนินการ โครงการนี้จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่ครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีเยี่ยมในการประกอบวิชาชีพครูประจำปี โดยมีธนาคารแห่งสหรัฐอเมริกา (Bank of America) บริจาคเงินสนับสนุนโครงการ จำนวน 100,000 ดอลลาร์ ผู้ที่จะได้รับรางวัลนี้จะต้องได้รับการเสนอชื่อจากสมาคมครูของท้องถิ่นและจากคณะครูในโรงเรียนที่สอนอยู่ คณะกรรมการคัดเลือกผู้ได้รับรางวัลประกอบไปด้วยประธานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากองค์กรต่างๆ ของรัฐ เช่น สมาคมการศึกษาแห่งชาติของแคนซัส สมาคมแคปปา เดลตา สมาคมคณะกรรมการโรงเรียนแห่งรัฐแคนซัส สภาผู้ปกครองและครูแห่งแคนซัสและผู้บริหารโรงเรียน ผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) ปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอนหรือการบริหารการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรือระดับวิทยาลัยในมลรัฐแคนซัส เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี
- 2) มีประสิทธิภาพด้านการสอนหรือการบริหารที่สามารถเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ ให้บริการแก่ชุมชน มีความกระตือรือร้นในการส่งเสริมการศึกษา และมีความศรัทธาในวิชาชีพครูอย่างแท้จริง
- 3) มีจริยธรรมด้านวิชาชีพ ตามมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพของสมาคมการศึกษาแห่งชาติ

โครงการคัดเลือกครูดั้งเดิมเพื่อทำหน้าที่เป็นครูดั้งเดิมเฉพาะสาขาวิชา ระดับประเทศของสหรัฐอเมริกาได้แก่ โครงการคัดเลือกครูดนิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ดีเด่นเพื่อเข้ารับรางวัลของประธานาธิบดี (PAEMST) ซึ่งจัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1983 โดยเรแกน (Reagan) ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นเป็นผู้ลงนามจัดตั้งโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ตามแนวคิดที่ต้องการให้สหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำของโลกในด้านเทคโนโลยี โดยคัดเลือกครูที่สอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีผลงานดีเด่นเพื่อเข้ารับรางวัลของประธานาธิบดี และทำหน้าที่เป็นครูดั้งเดิม เป็นผู้เชี่ยวชาญ ให้คำปรึกษาทางด้านการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์แก่ครูทั่วไป มีกองทุนวิทยาศาสตร์แห่งชาติ (National Science Foundation: NSF) ทำหน้าที่บริหาร

โครงการ ผู้ที่จะได้รับรางวัลพิจารณาจากความสามารถในการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ที่ยอดเยี่ยม ความสามารถในการเป็นผู้นำ ดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และอุทิศตนในการทำงานในฐานะครู ผู้ได้รับรางวัลจะได้เข้าร่วมพิธีรับเกียรติบัตรจาก ประธานาธิบดี พร้อมค่าใช้จ่ายในการเดินทางเข้าร่วมพิธีที่กรุงวอชิงตัน ดีซี ได้พบปะผู้นำรัฐบาล และผู้นำทางการศึกษาของประเทศ ได้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนความคิด และประสบการณ์การสอน และโรงเรียนของครูที่ได้รับรางวัลจะได้รับเงินจากกองทุนวิทยาศาสตร์ แห่งชาติ จำนวน 7,500 ดอลลาร์ต่อเนื่องกันเป็นเวลา 5 ปี เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของครูที่ได้รับรางวัลในโรงเรียนแห่งนั้น ผู้ที่ได้รับรางวัล จะทำหน้าที่เป็นแบบอย่างและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาระบบการเรียนการสอนด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ การคัดเลือกดำเนินการโดยคณะกรรมการคัดเลือกเบื้องต้นในระดับกลุ่มมลรัฐ และคณะกรรมการระดับประเทศ ซึ่งประกอบด้วยนักวิทยาศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ นักการศึกษา ที่มีชื่อเสียง และผู้ที่เคยได้รับรางวัลนี้มาก่อน เป็นคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกรอบสุดท้าย โดยมีหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผู้สมัครเพื่อรับรางวัลในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) สมรรถภาพทางด้านเนื้อหาวิชาที่สอน
- 2) การสนับสนุนความก้าวหน้าด้านวิชาชีพในวิชาวิทยาศาสตร์

หรือคณิตศาสตร์และความสามารถทางการสอน

- 3) ความเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 4) ความสามารถในการสร้างความสนใจของผู้เรียนด้วยยุทธวิธีการสอน

ที่หลากหลาย

- 5) ความสามารถในการส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นและการกระตุ้น

ผู้เรียนให้เกิดความตื่นตัวเกี่ยวกับการใช้วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

- 6) ความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์

ได้ และการรู้จักความต้องการของนักเรียนทั้งทางด้านภาษา การเรียนรู้ และทางสังคม

- 7) ประสบการณ์และทัศนคติด้านวัตกรรมการสอน

- 8) การอุทิศตนแก่วิชาชีพครูและการมีภาวะผู้นำ

ตัวอย่างของโครงการคัดเลือกครูต้นแบบของสหรัฐอเมริกา ดังที่กล่าวมา

สรุปได้ว่า ในการคัดเลือกครูต้นแบบของสหรัฐอเมริกามีหน่วยงานระดับต่างๆหลายหน่วยงาน ดำเนินการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องและสรรหาครูที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการเรียน การสอนให้เป็นแบบอย่าง และเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ครูฝึกหัดและครูทั่วไป เป็นวิธีการพัฒนาครู ประจำการให้มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

ประเทศออสเตรเลียและประเทศนิวซีแลนด์ ได้จัดให้มีรางวัลยกย่องครูที่มีความสามารถทางการสอน โดยมีโครงการรางวัลยกย่องครูที่มีความสามารถทางการสอนระดับประเทศ (The National Excellence in Teaching Awards: NEITA) เป็นผู้ดำเนินการคัดเลือก ดังรายละเอียดในเอกสารของโครงการ (NEITA, 1998) ดังนี้

1. ความเป็นมาและแนวคิด

รางวัลความสามารถทางการสอนยอดเยี่ยมระดับประเทศ (NEITA) เกิดจากการริเริ่มของกลุ่ม ASG (The Australian Scholarship Group) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้ทุนการศึกษาที่ใหญ่ที่สุดในออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ดำเนินการครั้งแรกในประเทศออสเตรเลียในปี ค.ศ. 1994 และต่อมาได้ดำเนินการในประเทศนิวซีแลนด์โดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1996 หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการคือ มูลนิธิรางวัลทางการสอนยอดเยี่ยมระดับประเทศ ซึ่งเป็นมูลนิธิที่ไม่แสวงหากำไร มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมความสามารถทางการสอนของครู

แนวคิดสำคัญของการจัดตั้งรางวัลยกย่องครูที่มีความสามารถทางการสอนยอดเยี่ยมระดับประเทศนี้ พิจารณาได้จากคำกล่าวของแซค (Sac) ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนรางวัลนี้ สรุปได้ว่า รางวัลนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อยกย่องครูที่มีผลงานยอดเยี่ยมด้านการจัดการเรียนการสอน และการเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างสรรค์ประเทศในอนาคต รางวัลนี้จะเป็นสิ่งจูงใจให้เยาวชนที่มีความสามารถให้มีความสนใจที่จะเข้ามาประกอบอาชีพครู และจะเป็นสิ่งที่ค่าประกันมาตรฐานความเป็นเลิศทางการสอนของครูที่จะได้รับการส่งเสริมต่อไป นอกจากนี้คอนเนลล์ (Connell) ประธานมูลนิธิได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรางวัลนี้สรุปได้ว่า รางวัลนี้จะช่วยยกระดับวิชาชีพครูและส่งเสริมความสามารถทางการสอนของครู ชาวนิวซีแลนด์ยอมรับรางวัลนี้ และเห็นความจำเป็นในการส่งเสริมวิชาชีพครู รางวัลนี้เน้นการพัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมความสำเร็จของครูเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยประชาชนเห็นว่าครูเป็นผู้ส่งเสริมและพัฒนาจิตใจ เป็นผู้นำในอนาคตของพวกเขา ดังนั้นครูจึงสมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุน และได้รับการยอมรับในการปฏิบัติงานตามวิชาชีพครู

2. วัตถุประสงค์

การจัดตั้งรางวัลทางการสอนยอดเยี่ยมระดับประเทศมีวัตถุประสงค์สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อส่งเสริม สนับสนุนความสามารถด้านการสอนของครูทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 2) เพื่อรักษาและเพิ่มความเชื่อมั่นของชุมชนที่มีต่อวิชาชีพครู
- 3) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาวิชาชีพครูทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 4) เพื่อเป็นการยอมรับครูที่มีความสามารถยอดเยี่ยมทางการสอน และมีบทบาทในการพัฒนาความก้าวหน้าทางการศึกษา

5) เพื่อให้ทุนและรางวัลแก่ครูที่อุทิศตนต่อวิชาชีพ และสร้างความเป็นเลิศทางวิชาชีพครู

6) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

3. หลักเกณฑ์ในการเสนอชื่อ

หลักเกณฑ์ในการเสนอชื่อผู้สมควรได้รับรางวัล มีดังนี้

1) ครูที่มีสิทธิได้รับการเสนอชื่อเข้ารับรางวัลต้องเป็นครูที่สอนเต็มเวลาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีเวลาการสอนในประเทศออสเตรเลียหรือนิวซีแลนด์มาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

2) การเสนอชื่อต้องเสนอชื่อครูตามระดับการสอนของรางวัลที่แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3) สามารถเสนอชื่อครูที่สอนในโรงเรียนทุกขนาดทั้งของรัฐหรือเอกชน

4) ผู้มีสิทธิเสนอชื่อครูที่สมควรได้รับรางวัลในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องเป็นผู้ปกครองนักเรียนและมีผู้ปกครองนักเรียนคนอื่นสนับสนุนด้วย โดยครูที่ได้รับการเสนอชื่อจะต้องเป็นครูที่สอนนักเรียนของผู้ปกครองที่เป็นผู้เสนอชื่อด้วย ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ถ้าผู้ปกครองเป็นผู้เสนอชื่อจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองของนักเรียนคนอื่นที่ไม่ได้มาจากครอบครัวเดียวกัน และมีนักเรียนในโรงเรียนนั้นสนับสนุน ถ้าผู้เสนอชื่อเป็นนักเรียน ผู้สนับสนุนการเสนอชื่อต้องเป็นนักเรียนอีกคนหนึ่งและผู้ปกครองอีก 2 คน ที่มาจากคนละครอบครัว

5) ครูใหญ่และครูไม่มีสิทธิเป็นผู้เสนอชื่อ ยกเว้นในฐานะเป็นผู้ปกครอง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของ ASG และผู้เกี่ยวข้องไม่มีสิทธิเป็นผู้เสนอชื่อหรือเป็นผู้สนับสนุนครูให้ได้รับรางวัล

6) มูลนิธิจะไม่เปิดเผยผู้เสนอชื่อยกเว้นจะได้รับอนุญาต

อหนึ่งในการเสนอชื่อผู้สมควรได้รับรางวัล ผู้เสนอชื่อจะต้องเขียนเหตุผลในการสนับสนุนการเสนอชื่อ 3 ข้อ พร้อมแนบหลักฐานการสนับสนุนการเสนอชื่อประกอบด้วย

4. รางวัลและขั้นตอนการพิจารณา

รางวัลและขั้นตอนการพิจารณารางวัลแบ่งออกเป็น 4 ระดับคือ

1) ระดับประกาศนียบัตรจะมอบให้ครูทุกคนที่ได้รับการเสนอชื่ออย่างถูกต้อง และผ่านขั้นตอนการพิจารณาการให้รางวัล

2) รางวัลระดับเขต จะมีคณะกรรมการวิเคราะห์ตรวจสอบเอกสารผลงานของครูที่ได้รับการเสนอชื่อทั้งหมด แล้วคัดเลือกครูไว้ประเภทละ 10 คน รวมเป็น 20 คน โดยผู้ที่ผ่านการคัดเลือกจะได้รับโล่เกียรติยศ พร้อมเงินรางวัลสำหรับโรงเรียนด้วย

3) รางวัลระดับชาติ คณะกรรมการจะพิจารณาจากครูที่ได้รับการคัดเลือกทั้ง 20 คน จากระดับเขต เพื่อพิจารณาให้ได้รับรางวัลระดับชาติ โดยให้นำเสนอผลงานเกี่ยวกับ

วิธีการเรียนการสอนจำนวนไม่เกิน 3,000 คน แล้วคัดเลือกครูในแต่ละประเภทๆละ 3 คน รวมเป็น 6 คน เพื่อรับถ้วยรางวัลผู้สอนดีเด่นในโรงเรียนในนิวซีแลนด์

4) เงินรางวัล 5,000 ดอลลาร์เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู พิจารณาโดยการให้ครูทั้ง 6 คน เขียนโครงการพัฒนาวิชาชีพครูเสนอต่อคณะกรรมการคัดเลือก และคณะกรรมการจะคัดเลือกครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น 1 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 1 คน เพื่อรับเงินรางวัลเป็นเงินคนละ 5,000 บาท เพื่อดำเนินการพัฒนาวิชาชีพครูตามโครงการที่เสนอ ส่วนโรงเรียนที่ครูทั้งสองสอนอยู่จะได้รับเงินทุนโรงเรียนละ 2,000 ดอลลาร์ เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาชีพครูในโรงเรียน

ฮ่องกง

การยกย่องครูในฮ่องกง มีแนวคิดวิธีการยกย่องและให้รางวัลครู ดังรายละเอียดในข่าวสารข้อมูลของรัฐบาลฮ่องกง (Information Government Hongkong, 2000) ต่อไปนี้

1. แนวคิด

คณะกรรมการการศึกษาของฮ่องกง ได้เสนอให้มีการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาของฮ่องกง โดยการคัดเลือกครูและโรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นเพื่อรับรางวัลจากกองทุนคุณภาพทางการศึกษา โดยมีความเชื่อว่า การมอบรางวัลเพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศแก่ครูและโรงเรียน จะเป็นโอกาสให้ครูและโรงเรียนได้ประเมินหรือตรวจสอบตนเองว่ามีจุดยืนอยู่ตรงไหน และจะได้มีการติดตามผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศรวมทั้งผลสัมฤทธิ์ในการทำงานของครูและโรงเรียน รางวัลความเป็นเลิศของครูและโรงเรียนไม่เพียงแต่จะเป็นการยกย่องและให้รางวัลผลงานดีเด่นทางการสอนเท่านั้น แต่จะเป็นจุดเริ่มต้นในการตรวจสอบหาจุดอ่อนและจุดแข็งของครูในการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อยกย่องและให้รางวัลแก่ครูและครูใหญ่ที่มีความเป็นเลิศในการปฏิบัติงานในสาขาวิชาชีพครู โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อเป็นการส่งเสริม ยกย่อง แสดงความนับถือ และความนิยมในตัวครู การกระตุ้นให้เกิดความสนใจในวิชาชีพครู และส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน โดยจัดรางวัลให้ปีละ 1 ครั้ง

3. กระบวนการสมัครและผู้มีสิทธิในการสมัคร

วิธีการสมัครใช้ระบบการเสนอชื่อ โดยผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อจะต้องมีผู้สนับสนุนอย่างน้อย 4 คนแต่ไม่เกิน 10 คน ผู้สนับสนุนอาจเป็นครูใหญ่ของโรงเรียนปัจจุบันหรือโรงเรียนที่ครูที่ได้รับการเสนอชื่อเคยสอน ศึกษานิเทศก์ เพื่อนครู ผู้ปกครอง นักเรียนหรือบุคคลอื่นในวงการวิชาชีพครู ผู้เสนอชื่อและผู้ได้รับการเสนอชื่อต้องกรอกแบบฟอร์มตามที่กำหนดส่งไปยังสำนักงานเลขานุการกองทุนคุณภาพการศึกษาในช่วงที่มีการเปิดรับสมัคร ผู้ที่มีสิทธิสมัครได้แก่ครูที่ทำการสอนเต็มเวลา ครูใหญ่และผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา

มัธยมศึกษา โรงเรียนพิเศษหรือโรงเรียนภาคค่ำในฮ่องกง โดยจะต้องได้รับการรับรองจากนายจ้าง ปัจจุบันหรือนายจ้างในอดีต และผู้ที่เคยได้รับรางวัลดังกล่าวมาแล้วจะไม่มีสิทธิสมัคร

4. รางวัล

สำหรับรางวัลความเป็นเลิศของครูจะเป็นถ้วยเกียรติยศ ประกาศนียบัตร และเงินทุนสำหรับเข้ารับการฝึกอบรมหรือไปศึกษาต่องานด้านการศึกษาไม่เกิน 25,000 เหรียญฮ่องกง และจะได้รับรางวัลเงินสดอีก 25,000 เหรียญฮ่องกง รวมถึงสิทธิในการลาไปศึกษาต่องานหรือไปฝึกอบรมเป็นเวลา 2 สัปดาห์ โดยได้รับเงินเดือนปกติ และโรงเรียนของครูที่ได้รับรางวัลสอนอยู่จะได้รับเกียรติบัตรเพื่อเป็นเกียรติแก่ผลงานของครูที่ได้รับรางวัลด้วย ส่วนรางวัลระดับรองชนะเลิศ จะเป็นถ้วยรางวัล ประกาศนียบัตร และเงินทุนสำหรับการอบรมหรือการไปศึกษาต่องานไม่เกิน 15,000 เหรียญ และรางวัลเงินสดอีก 15,000 เหรียญ และผู้สมัครที่ผ่านเข้าสู่วรอบที่สองของการประเมิน จะได้รับประกาศนียบัตรแสดงคุณภาพ

5. หลักเกณฑ์การพิจารณาให้รางวัล

หลักเกณฑ์การพิจารณาให้รางวัล แบ่งเป็น 5 ด้านคือ

1) ด้านวิชาชีพครูคะแนนเต็ม 300 คะแนน ได้แก่ การปรับปรุงตนเอง และการพัฒนาวิชาชีพครู การติดตามความก้าวหน้าและปฏิบัติตามนโยบายทางการศึกษา การให้ความสำคัญต่อวิชาชีพครู การปรับปรุงการสอนของตนเอง และการให้ความร่วมมือ แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนครู

2) ด้านการสอนคะแนนเต็ม 300 คะแนน ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา ประสิทธิภาพในการสอน ประสิทธิภาพการจัดการเรียน การวางแผนจัดระบบ และการพัฒนาหลักสูตร

3) การพัฒนานักเรียน คะแนนเต็ม 200 คะแนน ได้แก่ การให้ความรักและเอาใจใส่นักเรียน การตระหนักถึงภูมิหลังและความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ความสามารถในการจูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียน และการประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

6. คณะกรรมการพิจารณาประเมินผล

การพิจารณาเพื่อประเมินผู้สมัครรับรางวัลดำเนินการโดยคณะกรรมการสองระดับคือ คณะอนุกรรมการรางวัลความเป็นเลิศของครู ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยคณะทำงานของรางวัลความเป็นเลิศของครูและโรงเรียน รับผิดชอบการประเมินผลในขั้นต้นและการกลั่นกรองผู้ได้รับรางวัล การคัดเลือกขั้นสุดท้ายดำเนินการโดยคณะตุลาการ (panel of adjudicators) ประกอบด้วยประธานซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงของชุมชนเป็นคณะลูกขุน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทางราชการระดับสูง เช่น ผู้บริหารการศึกษา สมาชิกหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญ

ตัวอย่างการยกย่องและให้รางวัลครูในประเทศต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาพบว่า แนวคิดสำคัญในการยกย่องครูของประเทศต่าง ๆ คือ การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูที่มีความรู้ความสามารถ และมีผลการปฏิบัติงานดีเด่น การสร้างแรงจูงใจให้คนดี คนเก่งมาเป็นครู ซึ่งจะนำไปสู่คุณภาพ

และประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา โดยมีวิธีการยกย่องให้รางวัลในลักษณะต่างๆ กัน เช่น การมอบเกียรติบัตร ถ้วยรางวัล เงิน พุนการศึกษาดูงานหรือการฝึกอบรม พุนพัฒนาโครงการ ตามที่ครูเสนอ การได้พบปะหรือรับรางวัลจากบุคคลสำคัญของประเทศ และเป็นที่น่าสนใจว่า แนวคิดในการยกย่องครูของประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีลักษณะที่แตกต่างจากการยกย่องครูในประเทศอื่นๆ ที่กล่าวมาคือ ครูของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้รับการยกย่องจะต้องปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นครูต้นแบบหรือครูผู้เชี่ยวชาญ (master teachers) โดยต้องทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนแก่ครูทั่วไปและครูฝึกหัดอีกด้วย

1.3 แนวคิดและวิธีการยกย่องครูในประเทศไทย

การศึกษาจากรายงานผลการวิจัยเรื่องการพัฒนานโยบายการยกย่องครูผู้มีผลงานดีเด่นของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2543: 72) พบว่า แนวคิดในการยกย่องครูของประเทศไทยที่ผ่านมา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) การยกย่องและให้รางวัลแก่ครูที่มีผลงานและความดีที่สร้างสมมาในอดีต โดยมุ่งหวังให้เป็นกำลังใจและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นต่อไป เช่น รางวัลครูดีเด่นของคุรุสภา รางวัลครูวิทยาศาสตร์ดีเด่นของสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย รางวัลครูดีเด่นสาขาต่างๆ ของมูลนิธิสยาม - คุณหญิงเบญจา แสงมลิ และรางวัลครูดีเด่นที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต้นสังกัดในระดับต่างๆ ของครู เป็นต้น

2) การยกย่องและให้รางวัลแก่ครูที่มีผลงานและความดีที่สร้างสมมาในอดีตและถือคุณให้ดำเนินงานต่อไปในอนาคตได้แก่ การยกย่องครูของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่มีแนวคิดในการยกย่องครูเก่ง ครูดี ผู้มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นสมควรได้รับการยกย่องให้รางวัลเพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติ สร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูเหล่านั้น ให้มุ่งมั่น ทดมเท และเสียสละเพื่อ การเรียนการสอนและเพื่อผู้เรียน โดยสนับสนุนให้ครูที่ได้รับการยกย่องและได้รางวัลดำเนินการ ต่อในการพัฒนาการเรียนการสอนและการฝึกอบรมในเชิงนวัตกรรมแล้วขยายผลแก่ครูเครือข่าย ต่อไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูและการศึกษาโดยรวม ในการยกย่องให้รางวัล ครูดี ครูเก่งนี้ ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดที่ว่า บนเส้นทางวิชาชีพครู ครูดี ครูเก่งจะพัฒนาตนเอง พัฒนาการเรียนการสอน พัฒนาเพื่อนครูแล้วได้รับการยกย่องให้รางวัล ได้รับทุนสนับสนุนให้ดำเนินการ ต่อไป โดยอาศัยความดี ความเก่ง ความรู้และประสบการณ์ของครูเหล่านั้น ผลงานดังกล่าวก็จะ ได้รับการยกย่องให้รางวัลอีก หมุนเวียนต่อเนื่องกันไปตลอดอายุของการเป็นครู โดยครูจะได้รับความรู้ และประสบการณ์เพิ่มขึ้น ได้รับการยกย่องให้รางวัลในระดับที่สูงขึ้น การดำเนินการตามแนวคิดดังกล่าวได้แก่ โครงการคัดเลือกครูต้นแบบและครูแห่งชาติ ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียด เฉพาะโครงการครูต้นแบบที่เป็นประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

ครุภัณฑ์แบบในประเทศไทย

1. ความเป็นมา

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สุมณ อมรวิวัฒน์, 2541: 6 – 11) ได้นำแผนงานหลักที่ 2 (การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน) จากแผนงานหลักเพื่อพัฒนาการศึกษา 9 แผนงานของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) มาจัดทำโครงการพัฒนาการเรียนการสอน โดย สุมณ อมรวิวัฒน์ ผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทฤษฎี มารวบรวมแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทั้งของไทยและสากลนำมาจัดสาระ กระบวนการ เพื่อให้ครูสามารถนำไปพัฒนากระบวนการเรียนการสอนได้ด้วยตนเอง โดยใช้แนวทางและกรอบกิจกรรมที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละทฤษฎีได้เสนอแนะไว้ ประกอบด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยทางด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา และการฝึกฝนกาย วาจา ใจ ต่อมา ในปีงบประมาณ 2541 ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนได้ดำเนินการตามโครงการดังกล่าว ในระยะที่สองโดยนำทฤษฎีการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ได้จัดทำตัวบ่งชี้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยบูรณาการจากทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 5 ทฤษฎี เพื่อใช้เป็นฐานไปสู่การปฏิบัติ และใช้เป็นเกณฑ์ในการสืบค้นครุภัณฑ์ ซึ่งการสืบค้นครุภัณฑ์นี้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สนับสนุนการดำเนินการด้านการเรียนการสอนของครูที่เกิดจากการปฏิบัติงานบนพื้นฐานความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและผู้เรียนเรียนรู้มีความสุข เพื่อนำมาเป็นต้นแบบเผยแพร่และขยายผลให้ครูสามารถนำไปศึกษาและปฏิบัติได้ เป็นการขยายผลการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและผู้เรียนเรียนรู้มีความสุข โดยครุภัณฑ์แบบจะมีลักษณะที่แตกต่างจากครุดีเด่นอื่นๆคือ ครุภัณฑ์แบบจะมีภารกิจในการเผยแพร่รูปแบบการเรียนการสอนภายหลังจากที่ได้รับการคัดเลือกแล้วในขณะที่โครงการครุดีเด่นอื่นๆที่ได้รับการคัดเลือกจะไม่มีภารกิจดังกล่าว ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้มีลักษณะเหมือนกับบทบาทของครุภัณฑ์แบบในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ครุภัณฑ์แบบจะทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา และพัฒนาครุอื่นๆด้วย

2. การคัดเลือกครุภัณฑ์แบบ

การคัดเลือกครุภัณฑ์แบบดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ทำการคัดเลือกครูในระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจากครูทุกสังกัดที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด โดยการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลทั่วไปหรือครูแจ้งรายชื่อและข้อมูลครูที่ควรได้รับการคัดเลือกเป็นครุภัณฑ์แบบมายังศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นอกจากนี้คณะทำงานของสถาบันได้สืบค้นข้อมูลครูที่ควรได้รับการคัดเลือกจากแหล่งข้อมูลครุดีเด่นของหน่วยงานต่างๆ และแจ้งให้ครูส่งข้อมูลเบื้องต้นมายังศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน จากนั้นคณะทำงานของสถาบันพิจารณาคัดเลือกในรอบแรกจากเอกสารผลงานที่ครูส่งเข้ามา และนำข้อมูลจากคณะกรรมการพื้นที่ ที่ได้

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามมากล้นกรอง เพื่อจัดลำดับครูที่ผ่านการคัดเลือกเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และคณะกรรมการกลางพิจารณาเพื่อให้ได้ครุต้นแบบ

3. หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก

การคัดเลือกครุต้นแบบในระยะแรก พ.ศ.2541 - 2542 (สกศ., 2541: 1 - 3) ใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกจากตัวบ่งชี้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งจากตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียนและตัวบ่งชี้การสอนของครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ.2537 และจรรยาบรรณครู พ.ศ.2539 ของคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาในการคัดเลือกครุต้นแบบ พ.ศ.2543 (สกศ., 2543: 8 - 12) ได้พัฒนาหลักเกณฑ์ใหม่ โดยการกำหนดระดับน้ำหนักของคะแนนตามหลักเกณฑ์ 3 ประการคือ ด้านการจัดการเรียนการสอนของครุตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ร้อยละ 60 ด้านการครองตนของครุ ร้อยละ 20 และด้านการประสานงานกับชุมชน ร้อยละ 20 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การจัดการเรียนการสอนของครุตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยครุจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ทั้งนี้ครุต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความสามารถในทางวิชาการด้วยโดยเน้นความสำคัญทั้งกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ความรู้ คุณธรรมและบูรณาการในเรื่องต่างๆให้เหมาะสมกับระดับการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1.1) ครุถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

1.2) การจัดกระบวนการเรียนรู้โดย

1.2.1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง

1.2.2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญปัญหา และการแก้ปัญหา การจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์

1.2.3) จัดให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ให้คิดเป็น คิดชอบ ทำได้ และทำเป็น รวมทั้งรักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

1.2.4) ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกต ส่งเสริมส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

1.2.5) ผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน และสอดแทรกคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

1.2.6) จัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรู้รอบ รวมทั้งใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

1.2.7) ครูและผู้เรียนเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการต่างๆ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี อุทยานแห่งชาติ ศูนย์การศึกษา นันทนาการ ฯลฯ

1.2.8) ประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคล ในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

1.3) ความรู้และทักษะ เตรียมเนื้อหาสาระและให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.3.1) ตนเองและความสัมพันธ์กับสังคมรอบตัว ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติไทย และสังคมโลก

1.3.2) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

1.3.3) ศาสนา ศิลป วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และกีฬา

1.3.4) คณิตศาสตร์ ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทย

1.3.5) การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

1.4) การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลายเช่น การทดสอบ การประเมินพัฒนาการและความประพฤติของผู้เรียน และการสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม โดยประเมินจากตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1.4.1) นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.4.2) นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง

1.4.3) นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม

1.4.4) นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

1.4.5) นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและการร่วมมือกัน

1.4.6) นักเรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูล และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

1.4.7) นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข

1.4.8) นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน

1.4.9) นักเรียนฝึกประเมินปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

1.5) การวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

2) การครองตนของครู หมายถึง การเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านส่วนตัวและครอบครัว มีคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จรรยาบรรณวิชาชีพ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ มีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นที่ยอมรับของครู ผู้เรียน และชุมชน

3) การประสานงานกับชุมชน หมายถึงการเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับและศรัทธาจากชุมชนในความสามารถ บุคลิกภาพ และคุณงามความดี เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นสมาชิกและสนับสนุนองค์กรวิชาชีพครู รู้จักของชุมชนอันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเป็นอย่างดี สร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในการร่วมกันจัดและพัฒนาศึกษา สามารถนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถนำโรงเรียนช่วยเหลือชุมชนและร่วมมือกับชุมชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. ภารกิจและผลตอบแทน

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นครูต้นแบบจะมีภารกิจในการเผยแพร่รูปแบบวิธีสอนของตนแก่สมาชิกที่เรียกว่าครูเครือข่ายไม่น้อยกว่า 10 คน เป็นเวลา 4 เดือน ให้สามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดทำรายงานเป็นบันทึกการปฏิบัติงาน เผยแพร่รูปแบบวิธีสอน และเอกสารรูปแบบการสอนเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยได้รับผลตอบแทนเป็นเงินค่าใช้จ่ายในการวิจัยเพื่อพัฒนาและเผยแพร่รูปแบบวิธีสอนเดือนละ 5,000 บาทเป็นเวลา 4 เดือน ได้รับการสนับสนุนเอกสารข้อมูลทางวิชาการในการพัฒนารูปแบบกระบวนการสอน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงาน พร้อมทั้งการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 4 เดือน รวมทั้งได้รับเกียรติบัตรประกาศเกียรติคุณและเข็มเชิดชูเกียรติ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และได้รับการเสนอชื่อเข้าเครือข่ายโครงการครูแห่งชาติ

แนวคิด ความเป็นมาและวิธีการเกี่ยวกับการยกย่องครูในประเทศดังที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การยกย่องครูในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การยกย่องและให้รางวัลแก่ครูที่มีผลงานและความดีที่สร้างสมมาในอดีต และการยกย่องให้รางวัลสำหรับผลงานและความดีที่สร้างสมมาในอดีตและเกื้อกูลให้ดำเนินงานต่อไปในอนาคต โดยโครงการยกย่องครูในประเทศไทยที่ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติคือ ครูแห่งชาติและครูต้นแบบเป็นการดำเนินการตามแนวคิดในประการหลัง

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดและวิธีการยกย่องครูของประเทศต่างๆดังที่กล่าวมากับของประเทศไทยพบว่า แนวคิดและวิธีการยกย่องครูแห่งชาติของประเทศไทยมีลักษณะสอดคล้องกับการยกย่องครูของประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฮองกง และสหรัฐอเมริกา ส่วนการคัดเลือกครูต้นแบบของไทย มีลักษณะสอดคล้องกับการยกย่องครูของสหรัฐอเมริกา กล่าวคือครูต้นแบบจะทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำปรึกษา เผยแพร่กระบวนการจัดการเรียนการสอนแก่ครูทั่วไป โดยครูต้นแบบของสหรัฐอเมริกาจะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ครูฝึกหัดอีกด้วย

2. รูปแบบการสอน

รูปแบบการสอนหรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอน มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า teaching models หรือ instructional models จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของไรเกิลท (Reigeluth, 1983) ฮุยต์ (Huitt, 1995) จอยส์ วิล และแคลฮูน (Joyce, Weil and Calhoun, 2000) พบว่า มีการใช้คำว่ารูปแบบการสอนหรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในความหมายที่แตกต่างกัน 3 ลักษณะคือ

1) รูปแบบการสอน (models of instruction) ในความหมายของการออกแบบระบบการสอน เป็นกระบวนการที่เป็นระบบซึ่งทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ มีการวิเคราะห์ผู้เรียน เนื้อหาความรู้ และสภาพแวดล้อม ทำให้ครูเลือกกลยุทธ์ในการสอน และสื่อการสอนได้เหมาะสมกับความต้องการในการเรียนรู้ เช่น รูปแบบของกานเย่ และบริกส์ (Gagne and Briggs model) รูปแบบของซีลส์ และกลาสโกว์ (Seels and Glasgow model) รูปแบบของเลสลิน พอลลอค และไรเกิลท (Leslin, Pollock and Reigeluth model) เป็นต้น

2) รูปแบบกระบวนการเรียนการสอน (the teaching learning process models) เป็นรูปแบบที่ช่วยให้เห็นภาพหรือความคิดหลักและตัวแปรต่างๆ ในกระบวนการ หรือในระบบการเรียนการสอนของโรงเรียน เป็นรูปแบบที่ใช้กันมากทางด้านจิตวิทยาการศึกษาเพื่อตอบคำถามที่ว่า จะจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร รูปแบบกระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ใช้การบรรยายด้วยภาษาเป็นหลัก เช่น รูปแบบของแคร์รอลล์ (Carroll model) รูปแบบของพรอคเตอร์ (Proctor model) รูปแบบของครุคแชงก์ (Cruickshank model) รูปแบบของเกจและเบอร์ลินเนอร์ (Gage and Berliner model) และรูปแบบของฮุยต์ (Huitt model) เป็นต้น

3) รูปแบบการสอนหรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (instructional models or teaching models) ในความหมายที่เป็นแบบแผนหรือเค้าโครงของการจัดการเรียนการสอนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเช่น รูปแบบการสอนคิดแบบอุปนัยของทาบ (Taba) รูปแบบการสอนมโนทัศน์ของบรูเนอร์ (Bruner) รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือของสลาวิน (Slavin) รูปแบบการเรียนการสอนแบบรู้ออบของบลูม (Bloom) เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการสอนของครูต้นแบบตามความในตามลักษณะที่ 3 ในความหมายของรูปแบบการสอนที่เป็นกระบวนการจัด ขั้นตอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งครูคิดค้น พัฒนาขึ้นมาใช้เองหรือประยุกต์มาจากแหล่งอื่น และนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนประจำจนเป็นแบบแผนของตนเอง สามารถเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่างๆดังต่อไปนี้

2.1 ความหมาย

นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบการสอน (teaching models) หรือรูปแบบการเรียนรู้การสอน (instructional models) เหมือนและแตกต่างกันไปตามภูมิหลังและประสบการณ์ของแต่ละท่าน จะขอนำมาเป็นตัวอย่างดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2537: 140) อธิบายว่า รูปแบบการสอนมีความหมายสองแนวคือ แนวแรกเป็นรูปแบบการสอนที่เป็นกิจกรรมหรือวิธีสอน ส่วนแนวที่สองเป็นรูปแบบการสอนที่มีความหมายกว้างกว่าแนวแรก กล่าวคือเป็นโครงสร้างที่แสดงถึงองค์ประกอบต่างๆ ในการสอนที่จะนำมาใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดผลแก่ผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ทีศนา เขมมณี (มปป.: 1) ให้ความหมายว่า เป็นสภาพหรือการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอน วิธีการ และเทคนิคการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนที่ได้ออกแบบไว้อย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎีหลักการที่รูปแบบนั้นยึดถือ สามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนหรือแบบอย่างในการจัดและดำเนินการสอนอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเช่นเดียวกัน

จอยส์ และวิล (Joyce and Weil, 1972: 3) ให้ความหมายว่าเป็นแบบแผนหรือแผนที่ใช้ในการกำหนดรูปแบบของหลักสูตรหรือรายวิชาเพื่อเลือกวัสดุการเรียนการสอน และเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครู

เซย์เลอร์ และคณะ (Saylor et al., 1981: 271) ให้ความหมายว่าเป็นแบบหรือแบบแผนของการสอนที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมขึ้น ที่มีความแตกต่างกันเพื่อจุดหมายหรือจุดเน้นที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของเอ็กเก็น และเคาซัค (Eggen and Kauchak, 1996: 11) ที่ให้ความหมายว่าเป็นรายละเอียดหรือคำชี้แจงของยุทธวิธีการสอนที่ออกแบบขึ้นเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์เฉพาะของการสอน และสอดคล้องกับความเห็นของ แอนเดอร์สัน (Anderson, 1997: 521 - 522) ที่กล่าวว่า เป็นขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะ

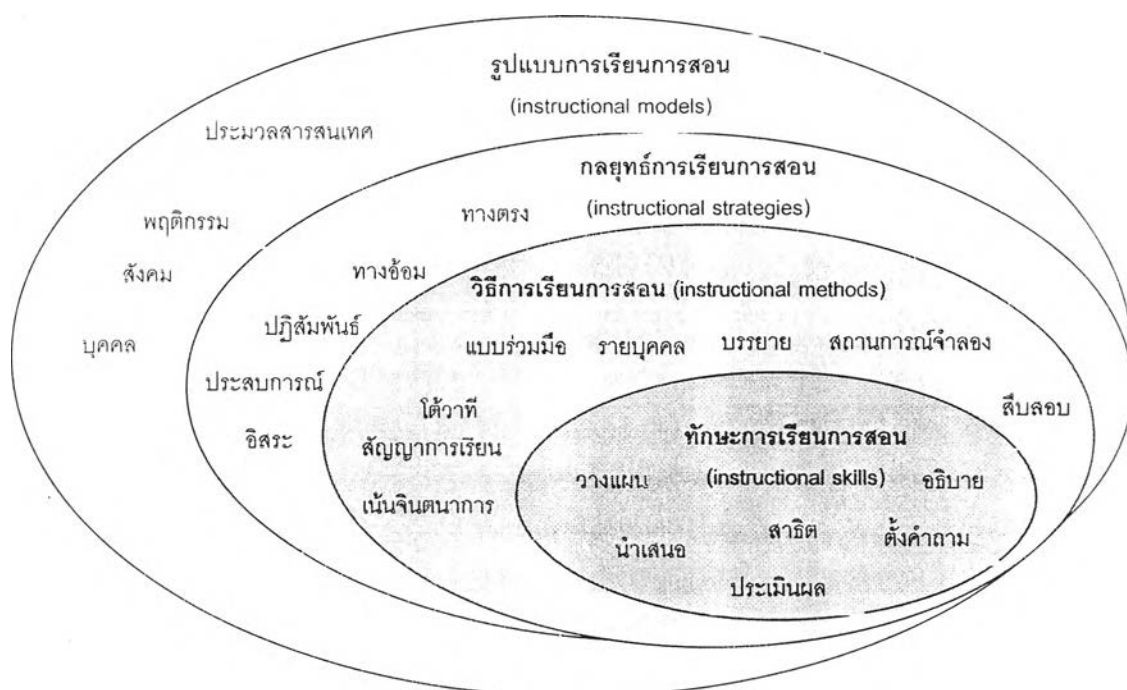
เมคเคอร์ (Maker, 1982: 1) ให้ความหมายว่าเป็นเค้าโครงที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมและสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอน โดยอาจเป็นรูปแบบการสอนที่มีลักษณะความเป็นทฤษฎีหรือเป็นนามธรรมสูงหรืออาจเป็นรูปแบบการสอนในเชิงปฏิบัติก็ได้

อาเรนดส์ (Arends, 2000, 230 - 231) อธิบายความหมายของรูปแบบการสอน (teaching models) โดยการเปรียบเทียบกับคำที่มีความหมายคล้ายกันและมักจะมีการใช้แทนกันคือคำว่า ยุทธศาสตร์การสอน (teaching strategies) วิธีสอน (teaching methods) หลักการสอน (teaching principles) โดยอธิบายว่ารูปแบบการสอนมีความหมายโดยนัยที่กว้างกว่ายุทธศาสตร์การสอน วิธีการสอนหรือขั้นตอนการสอน (procedure) และมีลักษณะบางอย่างที่ยุทธศาสตร์การสอนหรือวิธีสอนไม่มี ได้แก่ แนวคิดหรือทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบ แนวทางเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนจะเรียนและวิธีการเรียน คำแนะนำเกี่ยวกับพฤติกรรมในการสอนและการจัดห้องเรียน

เพื่อความต้องการในการเรียนรู้ประเภทต่างๆ แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบการสอนของอาเรนดส์ สอดคล้องกับความหมายของรูปแบบการสอนที่พิจารณาจากกรอบของการเรียนการสอน (instructional framework) ที่นำเสนอโดยฝ่ายการศึกษาของเมืองแซสแกตเชอวาน ประเทศแคนาดา (Saskatchewan Education, 2000) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของแนวทางการจัดการเรียนการสอน (instructional approaches) ระดับต่างๆ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบของการเรียนการสอน (instructional framework)

ที่มา Saskatchewan Education, instructional models, strategies, methods, and skills.
<http://www.sasked.gov.sk.ca/docs/policy/approach/instrapp03.html>

แผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงระดับและความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนการสอน (instructional models) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (instructional strategies) วิธีการเรียนการสอน (instructional methods) และทักษะการเรียนการสอน (instructional skills) อธิบายได้ว่ารูปแบบการสอนเป็นแนวทางการสอนในระดับกว้างที่สุด ที่แสดงให้เห็นถึงทิศทางของการเรียนการสอน เพื่อเลือกและกำหนดยุทธศาสตร์ทางการเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอน ทักษะ และกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มของรูปแบบ สอดคล้องกับการจัดกลุ่มรูปแบบการสอนของจอยส์ และคณะ (Joyce et al., 2000) คือ รูปแบบ

ในกลุ่มประมวลสารสนเทศ รูปแบบในกลุ่มพฤติกรรม รูปแบบในกลุ่มสังคม และรูปแบบในกลุ่มบุคคล ส่วนยุทธศาสตร์การสอนเป็นสิ่งที่ใช้กำหนดแนวทางการสอนของครู ที่ช่วยให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แบ่งเป็นยุทธศาสตร์การสอนทางตรง ทางอ้อม แบบปฏิสัมพันธ์ แบบประสบการณ์ และแบบเรียนรู้อย่างอิสระ วิธีสอนเป็นวิธีการที่ครูใช้ในการจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้เพื่อระบุงิจกรรมของครูและนักเรียนในบทเรียน และทักษะการสอนเป็นพฤติกรรม การเรียนการสอนในระดับที่เฉพาะเจาะจงมากที่สุด เช่น ทักษะในการตั้งคำถาม การอภิปราย การอธิบาย และการสาธิต เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบการสอน ดังที่นักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ทัศนะไว้ และจากกรอบของการเรียนการสอนดังที่กล่าวมาสรุปได้ว่า รูปแบบการสอนเป็นแบบแผนหรือเค้าโครงที่ใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอน มีแนวคิดหรือทฤษฎีที่แสดงให้เห็นถึงทิศทางของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามแนวทางที่กำหนด โดยอาจมีลักษณะเป็นรูปแบบการสอนเพื่อวัตถุประสงค์ทั่วไปหรือมีวัตถุประสงค์เฉพาะ

2.2 ลักษณะสำคัญของรูปแบบการสอน

ลักษณะที่สำคัญของรูปแบบการสอน มีดังนี้

1) มีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐาน ดังที่ แอนเดอร์สัน (Anderson, 1997: 521) กล่าวไว้ว่า รูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบจะมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานเฉพาะของรูปแบบนั้น ซึ่งอาจเป็นหลักการหรือทฤษฎีทางด้านการเรียนการสอนหรือเป็นแนวคิดทางปรัชญา รูปแบบการสอนหนึ่งอาจมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานเพียงอย่างเดียว เช่น รูปแบบการสอนส่วนใหญ่ของจอยส์และคณะ หรือมีแนวคิดมากกว่าหนึ่งแนวคิดได้ ดังที่ สเติร์น (Stern, 1984: 47) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดของรูปแบบการสอนควรเป็นสหวิทยาการ (multidisciplinary) แนวคิดหรือหลักการพื้นฐานนี้จะหลักการหรือแนวทางในการเลือกกำหนดจัดระเบียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องต่อเนื่องกัน

2) มีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผลและสอดคล้องกับแนวคิดหรือหลักการพื้นฐาน ดังที่ สเติร์น (Stern, 1984: 47) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบการสอนควรจะมีลักษณะของการให้ความสำคัญขององค์ประกอบทั้งหมดร่วมกัน กล่าวคือ องค์ประกอบต่างๆ ในรูปแบบการสอนจะมีความสำคัญเท่าเทียมกัน มีบทบาทร่วมกัน จึงจะทำให้รูปแบบการสอนนั้นมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ

3) มีการพัฒนาหรือการออกแบบอย่างเป็นระบบ รูปแบบการสอนเป็นผลของการพัฒนาหรือการออกแบบจัดองค์ประกอบต่างๆ อย่างมีขั้นตอนเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และองค์ประกอบการสอนที่เกี่ยวข้อง กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็น จัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน นำแผนการจัดองค์ประกอบไปทดลองสอนในห้องเรียนจริงเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และยืนยันผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

ว่า สามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการได้จริง จึงจะยอมรับว่าการจัดองค์ประกอบนี้เป็นรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพ

4) มีผลต่อพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ รูปแบบการสอนจะส่งผลต่อพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ ทั้งผลเฉพาะเจาะจงหรือผลทางอ้อมตามแนวคิดและหลักการของรูปแบบการสอนนั้น เช่น รูปแบบการสอนกลุ่มการประมวลข้อมูลสารสนเทศ จะพัฒนาความสามารถทางสติปัญญา รูปแบบการสอนกลุ่มบุคคลจะพัฒนาสมรรถภาพและความเชื่อมั่นด้านบุคลิกภาพของบุคคล และรูปแบบการสอนกลุ่มสังคมจะพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น

5) มีแนวทางการนำไปใช้ รูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบจะมีการกำหนดแนวทางในการนำไปใช้อย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความสะดวกในการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย การเตรียมตัวของครู บทบาทของครู นักเรียน การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน เป็นต้น

2.3 รูปแบบการสอนแบบต่างๆ

นักการศึกษาหลายท่านได้พัฒนารูปแบบการสอนเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนจำนวนมาก มีผู้รวบรวม ศึกษาและนำเสนอรูปแบบการสอนต่างๆ เช่น

จอยส์ วิล และแคลฮูน (Joyce, Weil and Calhoun, 2000: 13 - 14) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปลายปี ค.ศ.1950 โดยการออกเยี่ยมโรงเรียน ห้องทดลองทางจิตวิทยา สถาบันฝึกอบรมต่างๆ การสัมภาษณ์ครู การศึกษาผลการวิจัยด้านการเรียนการสอน การสังเกตการสอนของนักบำบัด ฝ่ายบุคคลของกองทัพ เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมในโรงงานและผู้ฝึกสอนนักกีฬาต่างๆ เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่ามีการใช้รูปแบบการสอนต่างๆ จำนวนมาก และได้คัดเลือกรูปแบบการสอนที่มีคุณสมบัติดังนี้ เป็นรูปแบบที่มีมีความสำคัญสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ผ่านใช้มาเป็นเวลานาน สามารถปรับให้เหมาะกับผู้เรียนและเนื้อหาวิชาต่างๆ ได้ เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ได้ และมีหลักฐานที่แสดงถึงการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน จอยส์ และคณะ (Joyce et al., 2000: 14 - 28) ได้นำเสนอรูปแบบการสอนต่างๆ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มรูปแบบ (families of models) ตามประเภทของการเรียนรู้ที่รูปแบบนั้นส่งเสริม ผลของรูปแบบที่มีต่อผู้เรียน และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้

1) รูปแบบการสอนในกลุ่มสังคม (the social family of models) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้เน้นการเรียนรู้ลักษณะและพฤติกรรมทางสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น พัฒนาบุคคลให้สามารถมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย และทำงานอย่างเกิดประสิทธิผลในสังคม และเน้นการพัฒนาจิตทางสังคมของนักเรียนมากกว่าด้านอื่นๆ รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย

1.1) รูปแบบการสอนแบบสืบสวนกลุ่ม (group investigation) พัฒนาโดย ดิวอี้ (Dewey) และเชเลน (Thelan) โดยชาราน (Sharan) และจอยส์ (Joyce) ได้นำมาพัฒนาใหม่

อีกครั้ง รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตประชาธิปไตย เรียนรู้วิธีการสืบสวนหาความรู้ เรียนรู้การสะท้อนและการเห็นคุณค่าตนเอง และโน้มน้าวให้ผู้เรียนนุทิศตนในการพัฒนาสังคม

1.2) รูปแบบการสอนแบบการซักค้าน (jurisprudential inquiry) พัฒนาโดย โอลิเวอร์ (Oliver) และเชฟเวอร์ (Shaver) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้ยุทธศาสตร์การวิเคราะห์ประเด็นสาธารณะด้วยกรอบวิธีการซักค้าน ส่งเสริมการมีความตระหนักต่อสังคมและคุณค่าส่วนตน ส่งเสริมทักษะการมีส่วนร่วมในการสืบสวนแบบประชาธิปไตย

1.3) รูปแบบการสอนแบบบทบาทสมมติ (role - playing) พัฒนาโดย ชาฟเทล และชาฟเทล (Shaftel and Shaftel) รูปแบบการสอนนี้มีจุดเน้นและวัตถุประสงค์คือ เน้นการสืบสวนคุณค่าส่วนตนและคุณค่าทางสังคม ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อความเข้าใจ และการฝึกแก้ปัญหาสังคมจากความขัดแย้งในกลุ่มเล็กๆจนถึงความขัดแย้งในชุมชน

1.4) รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือตามแนวของจอห์นสัน (partners in learners: positive interdependence) ผู้พัฒนารูปแบบคือ จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson) แคลเดรอน (Calderon) และโคเฮน (Cohen) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือให้ผู้เรียนเรียนรู้ยุทธศาสตร์การพึ่งพาอาศัยกันในสังคม เข้าใจสัมพันธ์ภาพและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น

1.5) รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือตามแนวของสลาวิน (partners in learners: structured inquiry) พัฒนาโดยสลาวิน (Slavin) และอารอนสัน (Aronson) นำมาพัฒนาใหม่ รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนทางด้านวิชาการ ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ การส่งเสริมทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงการเข้าใจและพัฒนาดน

2. รูปแบบการสอนในกลุ่มประมวลสารสนเทศ (the information processing family of models) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ เน้นการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียนในการเรียนรู้ข้อมูลหรือวิชาการ การประมวลสารสนเทศหมายถึง แนวทางหรือวิธีการที่คนสามารถเรียนรู้สิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อม จัดระบบข้อมูล ระบุปัญหา สร้างมโนทัศน์ และแนวทางแก้ปัญหา การใช้สัญลักษณ์ทั้งที่เป็นคำพูดและไม่เป็นคำพูดได้ เน้นความสามารถทางสมองของมนุษย์ที่แตกต่างกันไป บางรูปแบบเน้นเฉพาะความสามารถในการแก้ปัญหา บางรูปแบบเน้นการคิด บางรูปแบบเน้นความสามารถทางสติปัญญา ส่วนใหญ่รูปแบบการสอนกลุ่มนี้เน้นที่การสร้างมโนทัศน์ และสารสนเทศจากวิชาการสาขาต่างๆ แม้ว่ารูปแบบการสอนกลุ่มนี้จะเน้นทางวิชาการมากแต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางสังคมและการบูรณาการส่วนบุคคลให้กับนักเรียนด้วย เพียงแต่ใช้สำหรับเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาของนักเรียน รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

2.1 รูปแบบการสอนคิดแบบอุปนัย (inductive thinking) พัฒนาโดย ทาบ (Taba) และจอยส์ (Joyce) ได้นำมาพัฒนาอีก รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน เรียนรู้วิธีการจำแนกหรือจัดลำดับข้อมูล เรียนรู้ความรู้และมโนทัศน์ผ่านกิจกรรมการจำแนก หรือจัดลำดับข้อมูล เรียนรู้วิธีการสร้างมโนทัศน์ของเนื้อหาและการทดสอบสมมติฐานบนพื้นฐาน การจำแนก ใช้เป็นพื้นฐานในการสอนทักษะการคิดระดับสูง

2.2 รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (concept attainment) พัฒนาโดย บรูเนอร์ (Bruner) และมีผู้ที่นำมาพัฒนาใหม่หลายคนได้แก่ ไลท์ฮอลล์ (Lighthall) เทนนิสัน (Tennyson) คอคเคียเรลลา (Cockchiarella) และจอยส์ (Joyce) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ ผู้เรียนให้เรียนรู้มโนทัศน์เฉพาะและศึกษาวิทยาศาสตร์ในการได้มาของมโนทัศน์ ส่งเสริมผู้เรียนให้ มีวิธีการคิดเหมือนรูปแบบอุปนัย ควบคุมการคิดที่นอกกรอบ เรียนรู้การสร้างสมมติฐานและศึกษา การคิด

2.3 รูปแบบการสอนแบบสืบสวนเชิงวิทยาศาสตร์ (scientific inquiry) พัฒนา โดยschwab (Schwab) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้วิธีการสืบสวน ในรายวิชา และในกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานความรู้และมโนทัศน์หลักของรายวิชาพัฒนาการคิด มโนทัศน์ เหตุผลเชิงสมมติฐาน และความสามารถของผู้เรียน

2.4 รูปแบบการสอนแบบสืบสวนสอบสวน (inquiry training) พัฒนาโดย ซุชแมน (Suchman) และโจนส์ (Jones) นำมาพัฒนาอีก รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ฝึกการมีเหตุผลของนักเรียนด้วยการเรียนรู้ การเก็บข้อมูล การสร้างมโนทัศน์และการทดสอบ สมมติฐาน

2.5 รูปแบบการสอนการจัดระบบข้อมูลล่วงหน้า (advance organizer) พัฒนาโดย ออซูเบล (Ausubel) และลอร์ดัน (Lawton) โดยวันสกา (Wanska) นำมาพัฒนาใหม่ รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการเพิ่มความสามารถในการรับ และจัดการข้อมูล ความรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้จากการบรรยายและการอ่าน

2.6 รูปแบบการสอนแบบซินเนคติกส์ (synectics) พัฒนาโดยกอร์ดอน (Gordon) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผู้เรียนในการคิดแบบเปรียบเทียบ

2.7 รูปแบบการสอนจำ (mnemonics) พัฒนาโดยเพรสเลย์ (Preslay) เลอร์วิน (Lervin) และแอนเดอร์สัน (Anderson) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม ผู้เรียนในการพัฒนายุทธศาสตร์การรับข้อมูล มโนทัศน์ และโครงสร้างที่ซับซ้อนของมโนทัศน์

3. รูปแบบการสอนในกลุ่มบุคคล (the personal family of models) รูปแบบ การสอนในกลุ่มนี้เน้นการพัฒนาที่รายบุคคล พัฒนาบุคลิกภาพและโลกทัศน์ที่พัฒนาขึ้นจาก ประสบการณ์และสถานภาพของแต่ละบุคคล เพื่อให้เข้าใจตนเองได้ดีขึ้น มีการตอบสนองต่อสิ่งที่ ตนเองได้ศึกษาเรียนรู้ที่จะยกระดับพัฒนาการของตนเองทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ และความคิด สร้างสรรค์เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

3.1 รูปแบบการสอนทางอ้อม (nondirective teaching) พัฒนาโดยโรเจอร์ (Rogers) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาความสามารถของตนเอง ช่วยนักเรียนให้เข้าใจตนเอง เรียนรู้วิธีการสร้างคุณค่าของตนและความพยายามในการสร้างคุณภาพของชีวิต

3.2 รูปแบบการสอนการส่งเสริมการตระหนักในตนเอง (enhancing self-esteem) พัฒนาโดยมาสโลว์ (Maslow) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาความเข้าใจตนเอง ส่งเสริมความสามารถส่วนตน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรับผิดชอบต่อเป้าหมายของงานและบุคคลอื่น

5. รูปแบบการสอนในกลุ่มพฤติกรรม (the behavioral family of models)

รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้เน้นการปรับพฤติกรรม มีทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบการสอน คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม การปรับพฤติกรรมและไซเบอร์เนติกส์ โดยมีความเชื่อร่วมกันว่า มนุษย์เป็นระบบการสื่อสารที่สามารถซ่อมแซมตนเองได้ และมีการปรับพฤติกรรมไปตามสารสนเทศที่แสดงถึงความสำเร็จในการนำทางของตน รูปแบบการสอนกลุ่มนี้จะจัดระบบงานและข้อมูลป้อนกลับเพื่อลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา พัฒนาทักษะ ลดความวิตกกังวลและเรียนรู้ที่จะประมวลผลความสามารถทุกอย่างเพื่อการไปสู่เป้าหมายโดยเน้นที่พฤติกรรมที่สังเกตได้ การนิยามงานและวิธีการอย่างชัดเจน มีงานวิจัยจำนวนมากรองรับ รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

4.1 รูปแบบการเรียนการสอนแบบรู้รอบ (mastery learning) พัฒนาโดยบลูม (Bloom) และบล็อก (Block) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้เรียน เรียนรู้เนื้อหาวิชา พัฒนาความตระหนักและความมั่นใจในตนเองผ่านการกระทำที่ประสบความสำเร็จของผู้เรียน

4.2 รูปแบบการสอนแบบสถานการณ์จำลอง (simulation) พัฒนาโดยสมิท และสมิท (Smith and Smith) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนเรียนรู้มโนทัศน์ที่ซับซ้อน พัฒนาทักษะและการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน

4.3 รูปแบบการสอนการสอนโดยตรง (direct teaching) พัฒนาโดยกูด (Good) โบรफी (Brophy) เกเรตเตอร์ (Gareiter) ซิกกี (Ziggy) อิงเกิลแมน (Engleman) และเบคเกอร์ (Becker) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเชี่ยวชาญด้านความรู้ทางวิชาการและทักษะ พัฒนายุทธศาสตร์การเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่หลากหลาย

4.4 รูปแบบการสอนแบบการเรียนรู้ทางสังคม (social learning) พัฒนาโดยแบนดูรา (Bandura) ทอเรเซน (Thoresen) และเบคเกอร์ (Becker) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้พฤติกรรมและผลของพฤติกรรมที่ตามมา เป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและการประเมินตนเอง

4.5 รูปแบบการเรียนการสอนแบบโปรแกรม (programmed schedule) ผู้พัฒนารูปแบบคือ สกินเนอร์ (Skinner) รูปแบบการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิชาการและทักษะ ช่วยเหลือผู้เรียนประเมินพัฒนาการ และปรับปรุงยุทธศาสตร์ในการเรียนรู้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การศึกษาและการนำเสนอรูปแบบการสอนของจอยส์ และคณะ (Joyce et al., 2000) ครอบคลุมรูปแบบการสอนต่าง ๆ จำนวนมาก ผลการศึกษาได้รับการยอมรับและนำไปใช้อ้างอิงจากนักการศึกษาต่าง ๆ ทั่วไป นอกจากนี้แล้วยังมีนักการศึกษาท่านอื่นๆ ที่ได้ศึกษา รวบรวมและนำเสนอการใช้รูปแบบการสอนต่างๆ ดังเช่น

กันเตอร์ เอสเตส และสวาบ (Gunter, Estes and Schwab, 1995) ได้อธิบายถึงขั้นตอนการใช้รูปแบบการสอนต่างๆ ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีบางรูปแบบที่เหมือนกันกับการนำเสนอของจอยส์ และคณะเช่น รูปแบบการเรียนการสอนโดยตรง (the direct instruction model) ใช้ในการสอนทักษะพื้นฐานข้อเท็จจริงและความรู้ รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (the concept attainment model) ใช้ในการสอนการสร้างมโนทัศน์โดยการอุปนัย รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนามโนทัศน์ (the concept development model) ใช้ในการสอนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของมโนทัศน์ รูปแบบการสอนแบบซินเนคติกส์ (synectics) ใช้ในการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา รูปแบบการสอนแบบสืบสวนสอบสวน (inquiry model) ใช้ในการสอนแก้ปัญหาด้วยวิธีค้นพบและการใช้คำถาม รูปแบบการสอนจำ (models for memory) ใช้ในการสอนเพื่อเป็นเทคนิคในการพัฒนาการระลึกข้อมูล รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ (co-operative learning models) ใช้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านต่างๆ ของนักเรียนโดยการแบ่งกลุ่มเล็ก นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการสอนอื่นๆ ที่แตกต่างจากการนำเสนอของจอยส์ และคณะ คือ รูปแบบการสนทนาอภิปรายในชั้นเรียน (classroom discussion model) ใช้ในการฝึกอภิปรายในชั้นเรียนโดยการเตรียมข้อเท็จจริง การแสดง คำอธิบาย และการประเมินคำถาม รูปแบบการสอนเพิ่มพูนคำศัพท์ (the vocabulary acquisition model) ใช้ในการเรียนรู้การสะกดคำและความหมายของคำ และรูปแบบการสอนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (conflict resolution model) ใช้ในการเรียนรู้การแก้ปัญหาความขัดแย้งจากหลายๆ ทักษะ

เอ็กเก็น และเคาซัค (Eggen and Kauchak, 1996) นำเสนอรูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิด จากรูปแบบการสอนกลุ่มประมวลสารสนเทศ (information processing) โดยได้แบ่งเป็นอีก 4 กลุ่มรูปแบบย่อย ดังนี้

- 1) กลุ่มรูปแบบการสอนแบบอุปนัย (inductive models) ประกอบด้วย รูปแบบการสอนแบบอุปนัย (the inductive model) รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (the concept attainment model) รูปแบบการสอนบูรณาการ (the integrative model)
- 2) กลุ่มรูปแบบการสอนแบบอนุมาน (deductive models) ประกอบด้วย รูปแบบการสอนโดยตรงแบบทักษะกระบวนการ (direct instruction procedural skills model) และรูปแบบการสอนโดยตรงแบบการบรรยายอภิปราย (direct instruction lecture discussion model)
- 3) กลุ่มรูปแบบการสอนแบบสืบสวนสอบสวน (inquiry models) ประกอบด้วย รูปแบบการสอนสืบสวนสอบสวนทั่วไป (the general inquiry model) รูปแบบการสอนสืบสวนสอบสวนแบบซูซแมน (the suchman inquiry model)

4) กลุ่มรูปแบบการสอนแบบร่วมมือ (co-operative models) แบ่งเป็นรูปแบบกลุ่มผลสัมฤทธิ์ (student teams achievement divisions) และรูปแบบจิ๊กซอว์ (jigsaw II)

สลาวิน (Slavin, 1994) ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม (cognitive theory) ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ (constructivist approaches) โดยกล่าวถึงการเรียนการสอนบางรูปแบบที่มีพื้นฐานแนวคิดตามหลักการของคอนสตรัคติวิสต์ คือ เป็นรูปแบบที่เน้นการสร้างความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ได้แก่ รูปแบบการสอนแบบค้นพบ (discovery) รูปแบบการสอนแบบบรรยายหรือบอกความรู้ (reception or expository) และรูปแบบการสอนแบบช่วยเรียน (assisted learning or scaffolding)

แฮร์ริส และคณะ (Harris et al., 1995: 510 - 550) ได้นำเสนอรูปแบบการสอน 5 รูปแบบที่เขาเชื่อว่าเป็นรูปแบบการสอนที่มีการสะท้อนความหลากหลายทางทฤษฎี มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการนำไปปฏิบัติในการเรียนการสอน และผ่านการวิจัยถึงประสิทธิผลของรูปแบบ ประกอบด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบรู้รอบ (mastery learning) เป็นรูปแบบที่มีเป้าหมายให้นักเรียนทุกคนบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามวัตถุประสงค์ รูปแบบการสอนเน้นปัญญานิยม (the high scope cognitive-oriented curriculum) เป็นรูปแบบที่ส่งเสริมความสามารถทางสติปัญญาและทักษะการคิดแก่นักเรียนตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์ รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ (co-operative learning) เป็นรูปแบบที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะและความเข้าใจพัฒนาทักษะความร่วมมือระหว่างบุคคล พัฒนาทัศนคติในทางบวกต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลและวัฒนธรรม รูปแบบการเรียนการสอนภาษาแบบธรรมชาติ (whole language) เป็นรูปแบบด้านการสอนภาษาที่มีเป้าหมายเพื่อการสอนอ่านและเขียน พัฒนาความร่วมมือทางสังคมระหว่างนักเรียนและครู และรูปแบบการสอนที่เน้นเทคโนโลยีอิงสาระบริบท (technology - based anchored instruction) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความเข้าใจและการถ่ายทอดข้อมูลการเรียนรู้ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการอภิปราย การเรียนรู้อย่างอิสระ และส่งเสริมทัศนคติทางบวกในการแก้ปัญหาที่ท้าทายของนักเรียน

แซดเคอร์ และแซดเคอร์ (Sadker and Sadker, 1997: 61 - 67) ได้อธิบายรูปแบบการสอนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน เป็นรูปแบบการสอนที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพได้แก่ รูปแบบการสอนโดยตรง (direct teaching model) เป็นรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพเหมาะสำหรับการสอนวิชาที่มีโครงสร้างด้านเนื้อหาสูง เช่น คณิตศาสตร์ การอ่าน ไวยากรณ์และคำศัพท์ รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ (co-operative learning model) เป็นรูปแบบการสอนที่ให้ประสิทธิภาพทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ ด้านทักษะ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รูปแบบการเรียนการสอนแบบรู้รอบ (mastery learning model) เป็นรูปแบบที่มีแนวความเชื่อตามหลักการที่ว่า หากให้เวลาเพียงพอให้นักเรียนทุกคนในชั้นเรียนที่ปกติสามารถที่จะเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ และรูปแบบการสอนแบบเน้นโครงการ (project - based model) ที่เน้นการให้ผู้เรียนได้สำรวจ ศึกษาจากประสบการณ์ในชีวิตจริง

อาเรนด์ส (Arends, 2000) ได้อธิบายการนำรูปแบบการสอนต่างๆ ไปใช้ในการเรียนการสอน โดยกล่าวถึงรูปแบบการสอนต่างๆ คือ รูปแบบการสอนแบบการนำเสนอข้อมูลหรือการบรรยาย (presentation) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับและจดจำข้อความรู้ต่างๆ จากการนำเสนอของครู รูปแบบการสอนโดยตรง (direct instruction model) เป็นรูปแบบที่มีเป้าหมายที่มุ่งเน้นการสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานแก่ผู้เรียน รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (concept teaching model) มุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจมโนทัศน์ต่างๆ ในเนื้อหาวิชาที่เรียน และเพื่อเตรียมพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้การคิดระดับสูง รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ (co-operative learning model) มีเป้าหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ การยอมรับความหลากหลายทางความคิดของผู้เรียน และการพัฒนาทักษะทางสังคม รูปแบบการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐาน (problem-based instruction model) มีเป้าหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ เพื่อช่วยเหลือนักเรียนด้านทักษะการสืบสอบและทักษะการแก้ปัญหา เพื่อเตรียมประสบการณ์ในบทบาทความเป็นผู้ใหญ่แก่นักเรียน และเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจด้านความสามารถทางการคิดและการควบคุมตัวเองของนักเรียน รูปแบบการสอนอภิปรายในชั้นเรียน (classroom discussion model) ที่มีเป้าหมายเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการคิดและเรียนรู้ความสำคัญของการสื่อสาร

รูปแบบการสอนดังที่กล่าวมามีจำนวนมากมาย แต่เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบที่ได้รับความนิยมในการนำไปใช้ มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน และมีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การคัดเลือกครุภัณฑ์แบบคือการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพบว่า ประกอบด้วยรูปแบบการสอนต่างๆ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ (co-operative learning) รูปแบบการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐาน (problem-based instruction) รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) รูปแบบการเรียนการสอนแบบรอบรู้ (mastery learning) รูปแบบการสอนภาษาแบบธรรมชาติ (whole language) และรูปแบบการเรียนการสอนแบบชิปปา (CIPPA Model) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ (Co-operative Learning)

1) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน

รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ มีรากฐานมาจากแนวคิดด้านการศึกษาประชาธิปไตยตามแนวของดิวอี้ (Dewey, cited in Arends, 1998: 314-315) ที่ได้เสนอแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยการจัดห้องเรียนให้เป็นเสมือนกระแจะสะท้อนสังคม การเรียนการสอนต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งที่จะนำไปสู่ชีวิตจริง การจัดบรรยากาศและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะที่เป็นจริงของสังคมโดยวิธีปฏิบัติแบบประชาธิปไตย โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์แสวงหาความรู้ จากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้เกิดลักษณะการเรียนแบบกลุ่มย่อยเพื่อการแก้ปัญหาโดยให้นักเรียนในกลุ่มช่วยกันค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง โดยมีพื้นฐานทฤษฎี

ทางจิตวิทยาการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจแก่นักเรียนที่มีความสามารถต่ำโดยการให้รางวัลเป็นกลุ่ม ผู้เรียนทุกคนจะได้ประโยชน์ในการเรียนรู้จากบุคคลที่มีความสามารถแตกต่างกัน โดยผู้ที่มีความสามารถสูงจะได้ประโยชน์จากความเข้าใจ ในกระบวนการช่วยเหลือ ผู้ที่มีความสามารถต่ำกว่า ส่วนผู้ที่มีความสามารถต่ำกว่าจะได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือของนักเรียนที่เก่งกว่า

2) การดำเนินการของรูปแบบ

อาเรตส์ (Arends, 1998: 314) กล่าวถึงรูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือไว้ว่ามีการดำเนินการของรูปแบบประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 6 ขั้นตอน ดังนี้

- 2.1) การระบุเป้าหมายและการสร้างความสนใจในการเรียน
- 2.2) การเสนอข้อมูลแก่นักเรียนด้วยวิธีการต่างๆ
- 2.3) การจัดนักเรียนเข้ากลุ่มการเรียนรู้
- 2.4) การศึกษาและการทำงานช่วยเหลือกันในกลุ่ม
- 2.5) การทดสอบหรือการนำเสนอผลงาน
- 2.6) การยอมรับในความพยายามและผลสัมฤทธิ์ของบุคคลหรือกลุ่ม

3) รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือแบบต่างๆ

ผู้นำในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ ได้แก่ สลาวิน (Slavin) จอห์นสันและจอห์นสัน (Johnson and Johnson) ซึ่งรูปแบบของทั้งสองคนนี้มีเป้าหมายที่แตกต่างกันกล่าวคือ สลาวินต้องการพัฒนาผู้เรียนผ่านกระบวนการกลุ่มเพื่อส่งเสริมเป้าหมายที่เน้นทางวิชาการ ขณะที่จอห์นสันต้องการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการตระหนักในตนเองของผู้เรียน

สลาวิน (Slavin, 1983) กล่าวถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ โดยแบ่งเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การเรียนแบบร่วมมือที่รางวัลของกลุ่มขึ้นกับผลงานของกลุ่มแต่ไม่ขึ้นกับการเรียนรู้ของสมาชิกเป็นรายบุคคล และไม่มีการพิเศษให้สมาชิกในกลุ่มแบ่งกันทำ เป็นการเรียนร่วมกัน ผู้เรียนในกลุ่มมีจุดหมายร่วมกัน ทุกคนช่วยกันทำงานเพื่อให้ได้ผลงาน ของกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือลักษณะนี้เหมาะสำหรับการเรียนประเภทการทำโครงการทางวิทยาศาสตร์
2. การเรียนแบบร่วมมือที่รางวัลของกลุ่มไม่ขึ้นกับการเรียนรู้ของสมาชิกรายบุคคล และมีการพิเศษให้สมาชิกแบ่งกันทำ ได้แก่ การเรียนแบบร่วมมือแบบจิ๊กซอว์ (jigsaw) แบบกลุ่มสืบสวน (group investigation) และแบบโคออป-โคออป (co - op co - op) เป็นการเรียนแบบร่วมมือที่มอบหมายให้สมาชิกทำงานพิเศษคนละส่วนเพื่อนำมาเป็นผลงานของกลุ่ม ผลสำเร็จตัดสินที่ผลงานโดยรวมของกลุ่มซึ่งได้มาจากงานที่ละชิ้นของสมาชิกที่ได้รับมอบหมาย การเรียนแบบร่วมมือลักษณะนี้เหมาะสำหรับเนื้อหาบทเรียนที่สามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยให้นักเรียนแต่ละคนรับผิดชอบของตนเอง

3. การเรียนแบบร่วมมือที่รางวัลของกลุ่มขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ของสมาชิก รายบุคคล ไม่มีงานพิเศษให้สมาชิกแบ่งกันทำ ได้แก่การเรียนแบบร่วมมือแบบการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ซึ่งพัฒนาโดยสลาวิน และคณะมี 4 รูปแบบ คือการเรียนรู้ แบบร่วมมือแบบ STAD (Student Teams Achievement Division) การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบ TGT (Team Games Tournaments) การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบ TAI (Team Assisted individualization) และ CIRT (Cooperative Integrated Reading and Composition) เป็นการเรียนแบบร่วมมือที่สมาชิกมีส่วนร่วมกับความสำเร็จของกลุ่ม ทุกคนต้องช่วยเหลือกันเพื่อให้เพื่อนในกลุ่มเรียนรู้บทเรียนและเตรียมสมาชิกให้พร้อมจะแข่งขันเกมตอบปัญหาหรือทดสอบ สมาชิกทุกคนจึงจะได้รับความรู้ตามความสามารถของตนอย่างแท้จริงโดยมีเพื่อนสมาชิกคอยช่วยเหลือ การเรียนจะสิ้นสุดเมื่อสมาชิกทุกคนแน่ใจว่าเพื่อนทุกคนเข้าใจบทเรียนที่เรียนแล้ว ความสำเร็จของกลุ่มเกิดจากการนำผลการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมาพิจารณาเป็นผลงานของกลุ่ม

4. การเรียนแบบร่วมมือที่รางวัลของกลุ่มขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ของสมาชิก เป็นรายบุคคล มีงานพิเศษสำหรับสมาชิกแต่ละคน ได้แก่ การเรียนแบบร่วมมือแบบ jigsaw II โดยสมาชิกทุกคนศึกษาเรื่องที่เรียนทั้งหมดแบบกว้างๆ แล้วแต่ละคนมีหัวข้อพิเศษไปศึกษา เมื่อศึกษาแล้วนักเรียนที่มีหัวข้อพิเศษเดียวกันซึ่งอยู่ต่างกลุ่มกันจะเข้ากลุ่มเพื่ออภิปรายในเรื่องนั้น แล้วกลับเข้ากลุ่มตนเองเพื่อนำเสนอความรู้ที่ตนศึกษาแก่สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้ และเตรียมตัวที่จะทดสอบต่อไป โดยผลการทดสอบของแต่ละคนจะเป็นคะแนนรายบุคคล และเป็นคะแนนของกลุ่ม

มายเยอร์ และมายเยอร์ (Myers and Myers, 1995: 524) ได้เขียนถึงรูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือตามแนวของจอห์นสันว่า มีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1. การมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดของสมาชิกในกลุ่ม โดยกลุ่มหนึ่งจะมีสมาชิก 4 – 5 คน
2. การมีทัศนคติในทางบวกต่อการทำงานให้กลุ่ม โดยผู้เรียนทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายของกลุ่ม
3. การมีความรับผิดชอบของผู้เรียนแต่ละคน โดยผู้เรียนแต่ละคนจะต้องแสดงความรู้หรือความเชี่ยวชาญของตนเองแก่สมาชิก
4. การมีทักษะการทำงานกลุ่มเล็กและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครูจะต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานกลุ่มร่วมกัน การอภิปรายอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

4) ตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ

การเรียนการสอนแบบร่วมมือแบบกลุ่มช่วยรายบุคคล (Team Assisted Individualization, TAI) ตามแนวทางของสลาวิน (Slavin, 1990) ที่พัฒนาขึ้นสำหรับการสอนคณิตศาสตร์ นักเรียนระดับ 3 – 6 มีการดำเนินการดังนี้

4.1) การจัดกลุ่ม การจัดกลุ่มนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือแบบกลุ่มช่วยรายบุคคล ครูจะจัดให้แต่ละกลุ่มมีสมาชิก 4 – 5 คน นักเรียนในกลุ่มมีความแตกต่างกันทั้งด้านระดับความสามารถทางการเรียนและภูมิหลัง

4.2) การทดสอบความรู้พื้นฐาน นักเรียนจะได้รับการทดสอบตอนเริ่มต้นโปรแกรมการเรียนเพื่อตรวจสอบระดับความรู้ของนักเรียน ครูกำหนดให้นักเรียนแต่ละคนเริ่มต้นบทเรียนที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเองในกลุ่มเดียวกัน นักเรียนอาจเริ่มต้นบทเรียนที่ต่างกันขึ้นกับความรู้พื้นฐานของแต่ละคน

4.3) บทเรียนตามหลักสูตร จัดทำโดยการแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วย นักเรียนจะเรียนรู้โดยทำกิจกรรมศึกษาในบทเรียนตามหลักสูตร ซึ่งครอบคลุมหลักสูตรทั้งหมดที่นักเรียนต้องเรียนในบทเรียนประกอบไปด้วย คำแนะนำ แบบฝึกทักษะ แบบทดสอบระหว่างเรียน และแบบทดสอบประจำหน่วยการเรียนและคำตอบ

4.4) การศึกษาเป็นกลุ่ม จากผลการทดสอบความรู้พื้นฐาน ทำให้นักเรียนแต่ละคนได้รับบทเรียนต่างกันตามระดับความเหมาะสมของตนเอง และศึกษาบทเรียนเป็นรายบุคคล นักเรียนจะศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยดำเนินการดังนี้

4.4.1) นักเรียนจับคู่สองหรือสามคนที่อยู่ในกลุ่มตนเองเพื่อตรวจสอบคำตอบของเพื่อนร่วมกัน

4.4.2) นักเรียนอ่านเอกสารหน้าคำแนะนำ ถ้ามหาข้อสงสัยหรือครูเมื่อจำเป็นแล้วจึงเริ่มฝึกทักษะแรกในหน่วยการเรียน

4.4.3) นักเรียนแต่ละคนฝึกทักษะจำนวน 3- ข้อแรกในหน่วยการเรียนแล้วให้เพื่อนในกลุ่มตรวจกระดาษคำตอบ ถ้านักเรียนทำถูกทุกข้อจะทำการฝึกทักษะในลำดับต่อไป ถ้ามีผิดบางข้อนักเรียนจะต้องพยายามฝึกต่อเนื่องจนสามารถทำถูกหมดในตอนใดตอนหนึ่ง นักเรียนที่ประสบปัญหาในขั้นนี้สามารถสอบถามและขอความช่วยเหลือจากเพื่อนก่อนถามครู

4.4.4) เมื่อนักเรียนสามารถทำแบบฝึกทักษะตอนสุดท้ายได้ถูกต้องครบถ้วนแล้ว จะได้ทำแบบทดสอบย่อยฉบับแรกซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการฝึกทักษะ ในการทดสอบย่อยนี้ นักเรียนจะต้องทำตามลำพัง เพื่อนร่วมกลุ่มจะทำหน้าที่ตรวจให้คะแนน ถ้าได้คะแนนร้อยละ 80 ขึ้นไป สมาชิกจะลงชื่อรับรองเพื่อเป็นใบประกันความสามารถจากกลุ่มว่าผ่านการทดสอบย่อย แสดงว่านักเรียนผู้นี้พร้อมที่จะสอบบทเรียนประจำหน่วยการเรียนได้ ถ้านักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าว ครูจะให้ความช่วยเหลือนักเรียนคนนั้น โดยอาจให้นักเรียนฝึกทักษะใหม่แล้วให้นักเรียนทำแบบทดสอบย่อยชุดที่สอง สำหรับนักเรียนที่ไม่ผ่านการทดสอบย่อยจะไม่ได้ทำแบบทดสอบประจำหน่วย

4.4.5) นักเรียนจะนำแบบทดสอบย่อยที่ผ่านการรับรองจากเพื่อนในกลุ่มไปให้หัวหน้านักเรียนในชั้นที่ได้รับแต่งตั้งไว้ โดยมีการสลับเปลี่ยนกันเป็นหัวหน้านักเรียนเพื่อรับแบบทดสอบหน่วยการเรียนรู้ แล้วให้หัวหน้านักเรียนตรวจให้คะแนนแบบทดสอบย่อยดังกล่าว

4.4.6) การสอนกลุ่มย่อย ในแต่ละชั่วโมงครูจะสอนนักเรียนกลุ่มต่างๆ ที่มีปัญหาไม่เข้าใจบทเรียนในเรื่องเดียวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ในการสอนครูจะจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเข้าใจแก่นหลักของเรื่องที่เรียน อาจดำเนินการโดยให้นักเรียนลงมือกระทำด้วยตนเอง ด้วยการการใช้แผนภาพ การสาธิต ครูออกแบบการสอนโดยใช้ตัวอย่างปัญหาในชีวิตจริงมาเชื่อมโยงกับปัญหาคณิตศาสตร์ที่กำลังเรียนอยู่ เมื่อนักเรียนเข้าใจแล้วครูจะให้นักเรียนกลับเข้ากลุ่มของตนเพื่อฝึกทักษะทางคณิตศาสตร์ในเรื่องที่เรียนร่วมกับเพื่อนในกลุ่มต่อไป

รูปแบบการเรียนการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Instruction)

1) แนวคิดพื้นฐาน

อาเรนดส์ (Arends, 1998: 352 - 354) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐานว่า มีพื้นฐานมาจากวิธีการของโสเครตีส (Socratic method) ในสมัยกรีกตอนต้น และได้รับการขยายผลตามแนวคิดของนักจิตวิทยาทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม (cognitive psychology) ในปัจจุบันเช่น แนวคิดการสอนแก้ปัญหาในชั้นเรียนของดิวอี้ (Dewey) แนวคิดเรื่องการสร้างความรู้ (constructivism) ของปีอาเจต์ (Piaget) และไวโกตสกี (Vycotsky) และแนวคิดการเรียนรู้แบบค้นพบ (learning discovery) ของบรูเนอร์ (Bruner) นอกจากนี้ บาร์โรวส์ และแทมบลิน (Barrows and Tamblyn, 1980: 18) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐานว่า เป็นการเรียนรู้ที่เป็นผลมาจากกระบวนการของการทำงานเพื่อความเข้าใจหรือเพื่อการแก้ปัญหาโดยผู้เรียนได้ประสบกับปัญหาที่ต้องการให้ศึกษาตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการเรียนการสอน ใช้ปัญหาเป็นจุดเน้นหรือกระตุ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านวิธีการแก้ปัญหาและการใช้ทักษะเชิงเหตุผล ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย โดยผู้สอนจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาตามความเป็นจริง ให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการแก้ปัญหาด้วยกันเป็นกลุ่ม ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหานั้นอย่างชัดเจน ได้เห็นทางเลือกและวิธีการแก้ปัญหานั้นอย่างหลากหลาย ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความต้องการใฝ่รู้และเกิดทักษะกระบวนการคิด กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อาเรนดส์ (Arends, 1998: 350) ยังได้กล่าวอีกว่า การสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐานมีการนำไปใช้ในชื่ออื่นๆ เช่น การสอนแบบเน้นโครงการ (project-based teaching) การเรียนรู้ตามสภาพจริง (authentic learning) และการเรียนการสอนแบบอิงสาระบริบท (anchored instruction) เป็นต้น

2) ลักษณะเฉพาะของรูปแบบ

ลักษณะเฉพาะของรูปแบบการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐานมีหลายประการ จากการศึกษาเอกสารที่เขียนโดย คราจซิก (Krajcik,1999) คราจซิก บลูเมนเฟลด์ มาร์กซ์ และโซโลเวย์ (Krajcik, Blumenfeld, Marx, and Soloway, 1994) สลาวิน แมตเดน โดแลน และวาสิค (Slavin, Madden, Dolan and Wasik, 1994) (Krajcik,1999; Krajcik, Blumenfeld, Marx, and Soloway, 1994; Slavin, Madden, Dolan and Wasik, 1994 cited in Arends, 1998: 348 – 349) พบว่าลักษณะเฉพาะของรูปแบบการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐาน มีดังนี้

2.1) เป็นการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาจากชีวิตจริงและมีความหมายต่อผู้เรียน มาใช้ในการเรียนการสอน

2.2) มีจุดเน้นระหว่างวิชาต่างๆ หมายถึงกระบวนการในการแก้ปัญหาของ นักเรียนนั้นต้องใช้การศึกษาค้นคว้าจากหลายวิชาหรือการบูรณาการระหว่างวิชา

2.3) มีการสืบสอบความรู้จากสภาพที่แท้จริง หมายความว่าผู้เรียนได้แก้ปัญหาจริงตามขั้นตอนการวิเคราะห์และนิยามปัญหา ตั้งสมมติฐาน การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล หรือการทดลองและการสรุป

2.4) มีผลงานที่ออกมาชัดเจน หมายถึงเมื่อจบบทเรียน ผู้เรียนจะมีผลงานที่เป็นรูปธรรมออกมา เช่น สิ่งประดิษฐ์ รายงาน แถบวิดิทัศน์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2.5) มีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ส่วนมากจะเป็นกลุ่มเล็กๆ หรือกลุ่ม 2 คน

3) วัตถุประสงค์

การเรียนการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐานมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการคือ

3.1) เพื่อช่วยเหลือนักเรียนในการพัฒนาทักษะการสืบเสาะหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

3.2) เพื่อเตรียมประสบการณ์ให้นักเรียนในการเตรียมตัวสำหรับบทบาทของการเป็นผู้ใหญ่

3.3) เพื่อให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการคิดของตนเอง และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมตนเอง

4) ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนมีดังนี้

4.1) การทำให้ผู้เรียนสนใจปัญหา โดยครูศึกษาจุดประสงค์ของบทเรียนอย่างละเอียด การทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในกิจกรรมการเลือกแก้ปัญหาของตนเอง

4.2) การจัดระบบนักเรียนในการเรียน โดยครูช่วยเหลือนักเรียนกำหนดและจัดการงานในบทเรียนให้เกี่ยวข้องกับปัญหาที่กำหนดขึ้น

4.3) การช่วยเหลืออย่างอิสระและการสืบสวนกลุ่ม โดยครูกระตุ้นให้นักเรียนรวบรวมข้อมูลที่มีความเหมาะสม ดำเนินการทดลอง และค้นคว้าสำหรับการอธิบาย และการแก้ปัญหา

4.4) การพัฒนาและนำเสนอผลงาน โดยครูช่วยเหลือนักเรียนในการวางแผน และเตรียมการนำเสนอผลงานที่เหมาะสม เช่น รายงาน วิดีทัศน์ ตลอดจนแผนผังต่างๆ และช่วยเหลืองานอื่นๆ ของนักเรียน

4.5) การวิเคราะห์และประเมินกระบวนการแก้ปัญหา โดยครูช่วยเหลือนักเรียน สะท้อนข้อมูลในการสืบเสาะหาความรู้ในการแก้ปัญหา และสะท้อนกระบวนการที่นักเรียนใช้ในการแก้ปัญหา

5. การใช้รูปแบบการเรียนการสอน

การใช้รูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

5.1) การวางแผนงาน ดำเนินการตามแนวคิดการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ดังนี้

5.1.1) การตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียน การสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐานคือ การส่งเสริมด้านสติปัญญา ทักษะการสืบสวนหาความรู้ การเข้าใจบทบาทในฐานะผู้ใหญ่ และการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งในบางบทเรียนอาจต้องการวัตถุประสงค์ทุกข้อที่กล่าวมา แต่ครูอาจเลือกเพียงบางวัตถุประสงค์ ก็ได้สำหรับแต่ละบทเรียน

5.1.2) การออกแบบสถานการณ์ปัญหาที่เหมาะสม สถานการณ์ปัญหา ที่ดีมีความเหมาะสมกับบทเรียน ควรมีลักษณะที่เป็นสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง จากประสบการณ์ และควรเป็นสถานการณ์ปัญหาในชีวิตประจำวันมากกว่าปัญหาทางวิชาการ เป็นสถานการณ์หรือปัญหาที่ทำให้ผู้เรียนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสงสัยอยากจะรู้คำตอบ มีความหมายต่อผู้เรียนเหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถของเด็ก เหมาะสมในการที่จะให้ ครูมีโอกาส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน มีความเป็นไปได้ สอดคล้องกับการใช้เวลาและข้อจำกัดทางทรัพยากร และปัญหาที่ดีควรจะได้รับประโยชน์จาก ความพยายามในการทำงานของกลุ่ม

5.1.3) การจัดการเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และการเตรียม ตัวผู้เรียน ผู้สอนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรต่างๆ ในการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นแหล่ง ทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์ โดยการประสานงาน กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเพื่ออำนวยความสะดวกในการศึกษาเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้ครูต้องเตรียม ผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความเคารพในกฎระเบียบ ของสถานที่ของแหล่งความรู้ นั้น รวมถึงการเตรียม ความประพฤติที่เหมาะสมต่างๆ ในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น มารยาทใน การสังเกต การถ่ายภาพ และการสัมภาษณ์ เป็นต้น

5.2) การดำเนินการตามขั้นตอนการสอน

5.2.1) การทำให้ผู้เรียนสนใจในปัญหา โดยครูต้องสื่อสารจุดประสงค์ ของการเรียนให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจน สร้างความรู้สึกที่ดีต่อบทเรียนแก่นักเรียน รวมถึง

การอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ในการเรียนสำหรับผู้เรียนที่ยังไม่เคยเรียนตามรูปแบบนี้ ประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการความละเอียดมีดังนี้ จุดประสงค์แรกของบทเรียนไม่ควรจะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้หรือข้อมูลใหม่ แต่ควรจะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการสืบสวนปัญหา และวิธีการที่จะเป็นผู้เรียนที่มีอิสระ คำถามหรือปัญหาที่จะใช้ในการสืบสวนหาคำตอบจะต้อง ไม่เป็นปัญหามีคำตอบที่ถูกต้องอย่างสมบูรณ์เพียงคำตอบเดียว ควรเป็นปัญหาที่ซับซ้อนมีวิธีการแก้ปัญหาได้หลายทาง ระหว่างการสืบสวนหาคำตอบในบทเรียนนักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้ตั้งคำถามและค้นหาความรู้ ครูเป็นผู้คอยช่วยเหลือ แต่นักเรียนก็ควรทำงานอย่างอิสระกับกลุ่มเพื่อน และระหว่างการวิเคราะห์และการอธิบายนักเรียนควรได้แสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่ สำหรับการสร้างความสนใจแก่ผู้เรียนอาจทำได้หลายวิธี เช่น การสาธิต การนำเสนอสถานการณ์หรือปัญหาต่าง ๆ ด้วยวีดิทัศน์ เป็นต้น

5.2.2) การจัดการนักเรียนในการเรียน ใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือในการจัดกลุ่มนักเรียน ซึ่งการจัดกลุ่มนักเรียนขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของบทเรียน เช่น อาจจัดกลุ่มตามความหลากหลายของผู้เรียนหรือจัดกลุ่มตามความสมัครใจ และครูจะต้องอธิบายให้นักเรียนเข้าใจเหตุผลว่าทำไมจึงจัดกลุ่มแบบที่ดำเนินการอยู่ ภายหลังจากที่นักเรียนเข้าใจในปัญหาและจัดนักเรียนเข้ากลุ่มแล้ว ครูและนักเรียนจะร่วมกันพิจารณาหัวข้อย่อยวิธีการสืบสวนปัญหา และเวลาที่ใช้ในการแก้ปัญหานั้นการช่วยเหลืออย่างอิสระและการสืบสวนกลุ่ม แม่นว่าวิธีการสืบสวนอาจมีเทคนิควิธีต่าง ๆ หลายวิธี แต่ก็จะมีวิธีหลักในการสืบสวน ดังนี้ การรวบรวมข้อมูลและการทดลอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลที่เพียงพอในการสร้างความคิดของตนเอง ครูต้องช่วยเหลือแนะนำให้ผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ นักเรียนต้องได้รับการฝึกให้เป็นผู้มีความกระตือรือร้นในการสืบสวนความรู้และการใช้วิธีการที่เหมาะสมในการศึกษาปัญหา การสังเกต การวัดผล มีความรู้เพียงพอที่จะเป็นผู้สืบสวนหาความรู้ การตั้งสมมติฐาน การอธิบายและการเตรียมการแก้ปัญหา ครูต้องส่งเสริมและให้การยอมรับผู้เรียนโดยการใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดว่าสมมติฐานและข้อมูลที่รวบรวมมามีคุณภาพเพียงพอหรือไม่ ครูใช้คำถามกระตุ้นนักเรียน เพื่อพิจารณาว่าอะไรคือสิ่งที่ทำให้คิดว่าวิธีการแก้ปัญหาของนักเรียนเป็นวิธีที่ดีที่สุด ความเป็นไปได้ของวิธีการแก้ปัญหของนักเรียน และวิธีการแก้ปัญหาแบบอื่นที่คาดการณ์ไว้ตลอดขั้นตอนของการสืบสวนความรู้ ครูต้องพร้อมที่จะเข้าไปช่วยเหลือนักเรียนในลักษณะที่ไม่ใช่การแทรกแซง

5.2.3) การพัฒนาและนำเสนอผลงาน ผลงานที่พัฒนาได้จากนักเรียน อาจเป็นวิดีโอที่แสดงวิธีการแก้ปัญหาและสถานการณ์ที่กำหนด รูปแบบแสดงวิธีการแก้ปัญห การนำเสนอด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แผ่นป้ายที่แสดงผลงานของนักเรียน เป็นต้น ภายหลังจากรวบรวมผลงาน อาจจัดนิทรรศการแสดงผลงานต่อนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และผู้ที่สนใจ

5.2.4) การวิเคราะห์และประเมินกระบวนการแก้ปัญหาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีเป้าหมายช่วยเหลือนักเรียน ในการวิเคราะห์และประเมินกระบวนการคิดของตนเอง

ในขณะที่ทำการสืบสวนหาความรู้และการใช้ทักษะทางปัญญา โดยครูเป็นผู้ใช้คำถามให้นักเรียน ทบทวนโครงสร้างของความคิดและกิจกรรมที่นักเรียนดัดแปลงไป เช่น ถามว่านักเรียนเข้าใจ สถานการณ์ปัญหาอย่างชัดเจนเมื่อไร นักเรียนเริ่มมีความมั่นใจในการแก้ปัญหาเมื่อไร เป็นต้น

6) การวัดผลและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามรูปแบบการเรียนการสอนแบบเน้นปัญหาเป็นฐาน ต้องใช้วิธีการประเมินหลายๆ วิธีประกอบกันไป โดยเน้นการวัดหรือประเมินจากสภาพจริง โดยการวัดทั้งความรู้ความเข้าใจ การวัดจากการกระทำในบทบาทของผู้ใหญ่ การวัดศักยภาพ ในการเรียนรู้ การวัดกระบวนการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

รูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT)

1) แนวคิดเชิงทฤษฎี

รูปแบบการจัดกิจกรรมการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ พัฒนาโดยแมคคาธี (Mc Carthy) โดยได้รับอิทธิพลแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ของโคลบ์ (Kolb) ที่เสนอความคิด เรื่องรูปแบบการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ 2 มิติคือ การรับรู้ (perception) และการจัดกระบวนการข้อมูล (processing) โดยกระบวนการเรียนรู้เป็นผลมาจากวิธีการ หรือช่องทางที่บุคคลรับรู้แล้วจัดกระบวนการสิ่งที่ได้รับรู้นั้น วิธีการที่บุคคลรับรู้มี 2 ประเภท คือ การรับรู้ผ่านประสบการณ์รูปธรรมหรือประสบการณ์ตรง (concrete experience)และผ่านมโนทัศน์ ที่เป็นนามธรรม (abstract conceptualization) กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลบางคนเป็นกระบวนการ ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ (active experimentation) ในขณะที่บางคนเรียนรู้ผ่านการสังเกต หรือการรับข้อมูลพร้อมๆกับการนำมาคิดไตร่ตรอง (reflective observation) โดยแมคคาธี (Mc Carthy, 1997 อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และไพเราะ พุ่มมัน, 2542: 9 - 11) แบ่งผู้เรียน ตามลักษณะการเรียนรู้ที่มีรูปแบบการรับรู้และกระบวนการจัดการสิ่งที่ได้รู้แตกต่างกันผนวกกับ แนวความคิดเรื่องการทำงานของสมองซีกซ้ายและขวา จึงแบ่งผู้เรียนออกเป็น 4 แบบ คือ ผู้เรียนแบบที่ 1 เป็นผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้จากประสบการณ์รูปธรรมผ่านกระบวนการจัดการข้อมูล ด้วยการสังเกตอย่างไตร่ตรองหรือเรียกว่าผู้เรียนที่ถนัดจินตนาการ (imaginative learners) ผู้เรียนแบบที่ 2 เป็นผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้มโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมผ่านกระบวนการสังเกตอย่าง ไตร่ตรองหรือเรียกว่าผู้เรียนที่ถนัดการวิเคราะห์ (analytic learners) ผู้เรียนแบบที่ 3 เป็นผู้เรียน ที่ถนัดการรับรู้มโนทัศน์แล้วผ่านกระบวนการลงมือทำหรือเรียกว่าผู้เรียนที่ถนัดการใช้สามัญสำนึก (common sense learners) และผู้เรียนแบบที่ 4 เป็นผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้จากประสบการณ์ รูปธรรมและนำสู่การลงมือปฏิบัติหรือเรียกว่าผู้เรียนที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง(dynamic learners)

2) กระบวนการจัดการเรียนการสอน

ซูซาน และแมคคาธี (Susan and Mc carthy, 1990, อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และไพเราะ พุ่มมัน, 2542: 9 - 11) กล่าวถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนของรูปแบบการสอน นี้ไว้ว่า แบ่งออกเป็น 4 ส่วน แต่ละส่วนแบ่งเป็น 2 ชั้น รวมทั้งหมด 8 ชั้น ดังนี้

ส่วนที่ 1 การบูรณาการประสบการณ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของตนหรือการทำให้เรื่องที่เราเรียนมีความหมายและมีความสำคัญต่อนักเรียนแต่ละคน โดยการให้คำถามนำกิจกรรมคือทำไม เป็นช่วงที่นักเรียนใช้ประสบการณ์อย่างเป็นรูปธรรมไปสู่การสังเกตอย่างไตร่ตรอง ครูจะมีบทบาทในการกระตุ้นและคอยดูแลนักเรียน โดยวิธีการใช้คำถามสร้างความเข้าใจ การอภิปราย การให้ทำกิจกรรม ในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การให้นักเรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าจะเรียนนั้นมีความหมายโดยตรงกับตัวเขาเอง โดยการให้นักเรียนได้สัมผัส ได้เกิดความรู้สึก ได้แก่ การได้ซักถามหรือได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่กำลังจะเรียน ครูอาจใช้กิจกรรม เกม การตั้งคำถามให้คิด หรือให้จินตนาการ เป็นขั้นที่เน้นการใช้สมองซีกขวา และขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ประสบการณ์เป็นการกระตุ้นนักเรียนให้สนใจและอยากรู้ ในขั้นนี้จะให้ผู้เรียนวิเคราะห์ต่อจากขั้นที่ 1 เป็นขั้นที่ผู้เรียนต้องหาเหตุผล เกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับในขั้นแรกด้วยการวิเคราะห์ผู้เรียนจะช่วยกันอภิปรายและอธิบาย ให้เหตุผลตามความคิดเห็นของแต่ละคน ในขั้นนี้ครูอาจใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมหลายรูปแบบ เช่น เทคนิคการเขียนผังความคิด (mind mapping) หรือวิธีอื่นๆที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขารู้

ส่วนที่ 2 การสร้างมโนทัศน์ เป็นการเรียนรู้ในขั้นตอนการเชื่อมโยงจากการเรียนรู้ข้อมูลอย่างไตร่ตรองมาสู่การสร้างมโนทัศน์ ครูจะมีบทบาทในการเป็นผู้เตรียมข้อมูลให้ข้อมูล สาริต โดยวิธีการให้นักเรียนค้นคว้า ส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนต่อเนื่องจากส่วนที่หนึ่งคือ ขั้นที่ 3 การปรับประสบการณ์มโนทัศน์ ขั้นนี้มุ่งให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และไตร่ตรองความรู้ที่ได้จากขั้นแรกให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นจนสามารถที่จะเรียนรู้ขั้นต่อไปได้ เป็นขั้นที่ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้กระทำแล้วสร้างมโนทัศน์เป็นของตนเองได้ เป็นขั้นที่เน้นการใช้สมองซีกขวา และขั้นที่ 4 การพัฒนาความคิดด้วยข้อมูล เป็นขั้นของการให้ข้อมูลรายละเอียดเพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจ จนสร้างมโนทัศน์ในเรื่องที่เรียนได้ เน้นการใช้สมองซีกซ้าย ครูควรหลีกเลี่ยงการให้ข้อมูลด้วยการบรรยาย ควรให้นักเรียนค้นคว้าทดลองหรือการเรียนรู้จากวิทยากรในห้อง

ส่วนที่ 3 การปฏิบัติเพื่อฝึกทักษะและการสร้างชิ้นงาน กระบวนการที่เกิดขึ้นในขั้นนี้เป็นการเคลื่อนไหวจากการสร้างมโนทัศน์มาสู่การลงมือกระทำหรือลงมือทดลองตามความคิดของผู้เรียนอย่างกระตือรือร้น ครูจะมีบทบาทเป็นผู้แนะนำ อำนวยความสะดวกให้ความช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนต่อเนื่องจากส่วนที่สองดังนี้ ขั้นที่ 5 การทำตามแนวคิดที่กำหนด ขั้นนี้ผู้เรียนจะทำตามใบงานหรือคู่มือหรือแบบฝึกหัดหรือทำตามขั้นตอนที่กำหนดหรือสรุปไว้ในขั้นตอนที่ 4 ก็ได้ เป็นขั้นที่เน้นการใช้สมองซีกซ้าย และขั้นที่ 6 การสร้างชิ้นงานตามความถนัดหรือความสนใจ เป็นขั้นการบูรณาการและสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิด ความถนัด ความเข้าใจเนื้อหาวิชา ความซาบซึ้งและจินตนาการของตนเองออกมาเป็นรูปธรรมในรูปแบบต่างๆที่ตนเองเลือก เช่น สิ่งประดิษฐ์ สมุดภาพ ภาพวาด นิทาน บทกวี หรือบทละครหรือหนังสือ เป็นต้น ขั้นตอนนี้เน้นการใช้สมองซีกขวา

ส่วนที่ 4 การชื่นชมผลงานและการประยุกต์สู่อนาคต กระบวนการเรียนรู้ส่วนนี้เกิดจากกิจกรรมของการลงมือกระทำด้วยตนเองจนสำเร็จ และไปสู่การรับรู้ และมีความรู้สึกที่ดีเป็นประโยชน์ต่อตนเองต่อไป ครูจะมีบทบาทในการเป็นผู้ประเมิน ซ่อมเสริม รวมทั้งเป็นผู้เรียนรู้ร่วมกัน ผู้เรียนค้นหาความถนัดของตนเอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแนะนำผู้อื่น ส่วนนี้แบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ขั้นตอนต่อเนื่องจากส่วนที่สามคือ ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์ผลดีและการประยุกต์ใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ชื่นชมกับผลงานของตนเอง หรือนักเรียนสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปสู่กิจกรรมอื่นๆ หรือนักเรียนนำผลงานของตนเองเสนอในกลุ่มย่อยๆ ให้เพื่อนๆ ดิชม เป็นขั้นที่เน้นการใช้สมองซีกซ้าย และขั้นที่ 8 การแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดกับผู้อื่น เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการค้นคว้า หรือการลงมือกระทำกับคนอื่นในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นการเชื่อมโยงของสิ่งที่ได้เรียนรู้กับเรื่องอื่นๆ ที่อาจพบในสถานการณ์ใหม่ ได้แก่ การจัดแสดงนิทรรศการหน้าชั้นหรือในห้องสมุด การจัดแสดงผลงานในวันสำคัญของโรงเรียน เป็นขั้นที่เน้นการใช้สมองซีกขวา

3) การประเมินและสรุปผลการเรียนการสอน

การประเมินและการสรุปผลการเรียนการสอนใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การซักถาม การพิจารณาผลงาน การใช้แบบทดสอบ การตรวจแบบฝึกหัด การใช้แฟ้มสะสมงาน เป็นต้น ส่วนการสรุปผลการเรียนการสอนดำเนินการเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการระบุผลการเรียนรู้ของนักเรียนและศักยภาพที่ต้องการพัฒนาว่ามีผลอย่างไร ภายหลังจากที่ครูสอนครบกระบวนการแล้ว มีนักเรียนอีกกี่คนที่ต้องการซ่อมเสริมหรือพัฒนาเพิ่มเติมหรือมีเรื่องอะไรที่ต้องการพัฒนาเพิ่มเติมทั้งห้อง ส่วนที่สองเป็นการระบุผลการประเมินตนเองของครูว่า การสอนมีจุดเด่นหรือจุดด้อยอะไร ควรปรับปรุงกิจกรรมชั้นใด อย่างไร

รูปแบบการเรียนการสอนแบบรอบรู้ (Mastery Learning)

1) หลักการ แนวคิดและทฤษฎี

บลูม (Bloom, 1971 cite in Harris et al., 1995: 514 - 515) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนแบบรอบรู้ว่ามีหลักการซึ่งเป็นเป้าหมายเบื้องต้นของรูปแบบคือนักเรียนทุกคนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนได้ ถ้าหากให้เวลาเพียงพอในการเรียน แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนแบบรอบรู้ มีดังนี้

- 1.1) กระบวนการทางการศึกษาต้องไม่จำกัดการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 1.2) ชนิดและคุณภาพของการเรียนการสอนต้องมีความเหมาะสมกับผู้เรียน
- 1.3) การให้เวลาในการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
- 1.4) ครูต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น

กระบวนการเรียนการสอน

- 1.5) ใช้การประเมินผลย่อยจะต้องเป็นหลักและบูรณาการส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

1.6) ใช้การสอนทบทวนและการปรับปรุงแก้ไขผู้เรียนเมื่อจำเป็น

1.7) ใช้การประเมินผลรวมเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม

ทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบนี้ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตราในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียน ได้แก่ ความรู้เดิมของผู้เรียน ความสนใจ และแรงจูงใจ และคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องจัดให้กับผู้เรียนให้เหมาะสมจึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือบรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนได้

2) เป้าหมายและลักษณะของรูปแบบ

แฮร์ริส และคณะ (Harris et al., 1995: 514) กล่าวถึงเป้าหมายและลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอนแบบรอบรู้ว่ามีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนทุกคนบรรลุวัตถุประสงค์และมีความรอบรู้ในบทเรียน และมีลักษณะของรูปแบบ ดังนี้

2.1) มีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ร่วมของนักเรียนทุกคน

2.2) มีทรัพยากรในการเรียนและภาระงานร่วมของนักเรียนทุกคน

2.3) มีการยืดหยุ่นเวลาสำหรับนักเรียนที่มีความแตกต่างกันในการทำงานให้

ประสบความสำเร็จ

2.4) นักเรียนมีก้าวช่วงเวลาในการทำงานที่แตกต่างกัน

2.5) บทเรียนมีโครงสร้างที่ชัดเจน

2.6) มีอัตราส่วนของนักเรียนที่ประสบความสำเร็จสูง

2.7) มีการตรวจสอบการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด และการสะท้อนข้อมูล

แก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

3) การใช้รูปแบบการเรียนการสอน

แฮร์ริส และคณะ (Harris et al., 1995: 516 - 517) กล่าวถึงลักษณะการใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบรอบรู้ว่า ต้องมีวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่ชัดเจน แบ่งเนื้อหาวิชาออกสั้นๆ เหมาะสำหรับการเรียนรู้เป็นรายบุคคล มีหน่วยการเรียนรู้ที่เพียงพอ จัดเตรียมการประเมินผลเป็นรายบุคคล มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนรายบุคคล ครูสามารถใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเช่น การบรรยาย การอภิปรายกลุ่มย่อย การทำโครงการ โดยการประยุกต์วิธีการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะของการจัดการเรียนรู้รายบุคคล การจัดการเรียนการสอนแบบรอบรู้รอบต้องมีการประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียนในวัตถุประสงค์ต่างๆอย่างสม่ำเสมอ นักเรียนที่ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 15 ต้องกลับไปเรียนรู้อีกครั้งหนึ่งจนกว่าจะเกิดความเชี่ยวชาญหรือเกิดความรอบรู้ ครูจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชี่ยวชาญหรือรอบรู้ โดยการวางแผนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เช่น การให้นักเรียนอ่านเรื่องที่เขาสงใจโดยเฉพาะ การให้ทำกิจกรรมตามใบงาน การใช้เกมคอมพิวเตอร์ การให้กลุ่มเพื่อนช่วยติวเสริมความรู้ การศึกษาเป็นกลุ่มย่อย การเข้ากลุ่มเล่นเกมทางวิชาการ เป็นต้น ส่วนการให้คะแนนผู้เรียนจะไม่เน้นที่การแข่งขัน เมื่อผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญตามวัตถุประสงค์

แล้วจะได้ระดับคะแนน A ส่วนผู้ที่ยังไม่ผ่านจะได้ระดับคะแนน I ซึ่งหมายความว่า จะต้องซ่อมเสริมงานให้สมบูรณ์

การจัดการเรียนการสอนแบบรู้รอบมืออยู่ 2 รูปแบบหลักคือ รูปแบบดั้งเดิมตามแนวของบลูม (Bloom) จัดการเรียนการสอนโดยครูสอนหน่วยการเรียนรู้แก่ผู้เรียนทั้งชั้นตามความแตกต่างของผู้เรียน ผู้เรียนทำงานตามหน่วยการเรียนรู้โดยอิสระตามความสามารถของตน และจะได้รับการทดสอบเมื่อจบการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนไม่ได้ระดับคะแนนถึงร้อยละ 80 – 90 จะต้องได้รับการสอนเพิ่มเติมโดยการเพิ่มเวลาในการเรียนให้จนกว่าจะได้รับความเชี่ยวชาญและผ่านการทดสอบซ้ำ การจัดการเรียนการสอนแบบรู้รอบอีกแนวหนึ่งคือรูปแบบตามแนวของเคลเลอร์ (Keller) หรือเรียกว่า การเรียนการสอนระบบรายบุคคลซึ่งเป็นรูปแบบที่มีการใช้อย่างแพร่หลาย จัดการเรียนการสอนโดยใช้โปรแกรมการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเรียนรู้เป็นรายบุคคลตามก้าวช่วงของความสามารถของตนเอง ครูมีบทบาทในการตรวจสอบและช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล

รูปแบบการสอนภาษาแบบธรรมชาติ (Whole - Language)

1) แนวคิดและทฤษฎี

แฮร์ริส และคณะ (Harris et al., 1995: 535 - 536) ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนภาษาแบบธรรมชาติว่า มีทฤษฎีที่เป็นรากฐาน 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีแรกเป็นทฤษฎีการเชื่อมโยงความหมายจากการอ่านและการเขียน (transanctional theory) กับประสบการณ์ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียน หมายความว่า การอ่านนั้นจะไม่ใช่การส่งผ่านข้อมูลจากผู้เขียนสู่ผู้อ่านเท่านั้น แต่จะเกี่ยวข้องกับกาที่ผู้อ่านหรือผู้เรียนสามารถสร้างความหมายใหม่และการแปลความข้อมูลจากปฏิสัมพันธ์ในการอ่านของผู้เรียน ทฤษฎีที่สองเป็นทฤษฎีทางด้านภาษาศาสตร์สังคม (sociopsycholinguistic) ซึ่งมีสาระสำคัญคือการเรียนรู้ภาษาจากส่วนรวมไปหาส่วนย่อย เช่น การเรียนรู้เรื่องจากเนื้อหาหรือวรรณคดีทั้งหมดก่อนแล้วจึงให้ผู้เรียนแต่งประโยคจากเนื้อหาที่เรียนหรือการเรียนรู้ประโยคก่อนการเรียนรู้คำในประโยค

2) ลักษณะของรูปแบบ

แฮร์ริส และคณะ (Harris et al., 1995: 535) ได้กล่าวถึงลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอนภาษาแบบธรรมชาติว่าเป็นดังนี้

- 2.1) เป็นการเรียนรู้จากสภาพจริงจากเนื้อหาที่เป็นองค์รวม
- 2.2) ใช้วรรณคดีเป็นกิจกรรมนำในการสอน
- 2.3) เน้นการสร้างความหมาย
- 2.4) ใช้วรรณคดีในการจัดสิ่งแวดล้อม
- 2.5) บูรณาการการอ่าน การเขียน การพูด และการฟัง
- 2.6) บูรณาการเนื้อหาในการเรียนการสอนระหว่างหลักสูตรหรือวิชาต่าง ๆ

- 2.7) มีหัวข้อหลักในการเรียนการสอน
- 2.8) ใช้วรรณคดีในการสืบสวนความรู้
- 2.9) ผู้เรียนเป็นผู้สืบสวนความรู้โดยตรง
- 2.10) มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
- 2.11) ครูเอาใจใส่ในการสังเกตผู้เรียน
- 3) การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอน

การจัดการเรียนการสอนภาษาแบบธรรมชาติ เป็นการสอนภาษาตามลักษณะธรรมชาติของการใช้ภาษาและสภาพแวดล้อมทางสังคม เน้นการพัฒนาภาษาด้วยการบูรณาการทักษะ การฟัง พูด อ่าน เขียน ผู้เรียนจะเรียนภาษาโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน (literature - based) ครูจะใช้วรรณคดีอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นิทาน บทร้อยกรอง เพลง เรื่องเล่า ฯลฯ มาเล่าให้นักเรียนฟัง การเรียนรู้ภาษาเกิดจากการติดต่อสื่อสารโต้ตอบกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน การฟังเรื่องที่ครูเล่าจะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจในภาพรวมแล้วจึงแยกสอนหน่วยย่อย ดังรายละเอียดตามขั้นตอน ดังนี้

- 3.1) ครูอ่านหนังสือหรือวรรณคดีหรือบริบทใดๆ ที่นักเรียนสนใจ เช่น นิทาน เพลง บทร้อยกรอง บทความ เรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ ให้นักเรียนฟัง หรืออาจมอบหมายให้นักเรียนอ่านก็ได้
- 3.2) ครูอ่านเรื่องหรือชวนสนทนาเรื่องตามข้อ 1 ขณะที่อ่านต้องตรวจสอบให้แน่ชัดว่า นักเรียนเข้าใจเรื่องโดยรวม
- 3.3) ครูและนักเรียนเขียนเรื่องร่วมกัน โดยให้นักเรียนเขียนเรื่องคนละประโยค ครูช่วยนักเรียนแก้ไขภาษาและไวยากรณ์
- 3.4) นักเรียนได้ฝึกทักษะการอ่านขณะช่วยกันแก้ไขภาษาและไวยากรณ์
- 3.5) นักเรียนทำงานกลุ่มโดยช่วยกันเขียนเรื่องที่เขียนร่วมกันในข้อ 3.3 และสร้างภาพประกอบตามความคิดของตนเอง
- 3.6) นำหนังสือที่เขียนร่วมกันมาทำกิจกรรมทางภาษาตามระดับชั้นและวัยของผู้เรียน

รูปแบบการเรียนการสอนชิปปา (CIPPA Model)

รูปแบบการเรียนการสอนแบบชิปปาพัฒนาโดย ทิศนา แคมมณีและคณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ทิศนา แคมมณี, 2543: 1 - 22)

- 1) แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย
  - 1.1) แนวคิดการสร้างสรค์ความรู้ (constructivism)
  - 1.2) แนวคิดเรื่องกระบวนการกลุ่มและการเรียนแบบร่วมมือ (group process and cooperative learning)

1.3) แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ (learning readiness)

1.4) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการ (process learning)

1.5) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ (transfer of learning)

การใช้แนวคิดหลักทั้ง 5 แนวคิดใช้บนพื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ (human development) และทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning)

2) การดำเนินการของรูปแบบ มีดังนี้

2.1) การวิเคราะห์ผู้เรียน เพื่อศึกษาความสามารถพิเศษ ความสนใจ รวมถึงจุดด้อยของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบจากผลการเรียน ตลอดจนการใช้แบบทดสอบ เป็นต้น

2.2) การวางแผนการสอน ดำเนินการตามความสามารถของผู้เรียน โดยการสร้างแผนการสอนให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนทุกคน และรายบุคคล

2.3) ขั้นตอนการเรียนการสอน ประกอบด้วย

2.3.1) ขั้นการทบทวนความรู้เดิม ขั้นนี้เป็นการดึงความรู้เดิมของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน

2.3.2) ขั้นการแสวงหาความรู้ใหม่ ขั้นนี้เป็นการแสวงหาข้อมูลความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนยังไม่มีจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่างๆ ซึ่งครูอาจจัดเตรียมมาให้ผู้เรียนหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหากันได้

2.3.3) ขั้นการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม เป็นขั้นที่ผู้เรียนต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับข้อมูล ความรู้ที่หามาได้ ผู้เรียนจะต้องสร้างความหมายของข้อมูล ประสบการณ์ใหม่ๆ โดยใช้กระบวนการต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น การใช้กระบวนการคิดและกระบวนการกลุ่มอภิปรายและสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ ซึ่งอาจจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับความรู้เดิม

2.3.4) ขั้นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม เป็นขั้นที่ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของตนแก่ผู้อื่นและได้รับประโยชน์จากความรู้ ความเข้าใจของผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน

2.3.5) ขั้นการสรุปและจัดระเบียบความรู้ เป็นขั้นของการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งหมด ทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่และจัดสิ่งที่เรียนรู้ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย

2.3.6) ขั้นการแสดงผลงาน เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงผลงานการสรรค์สร้างความรู้ของตนให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ต่อยอดหรือตรวจสอบความเข้าใจของตนและช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์

2.3.7) **ขั้นการประยุกต์ใช้ความรู้** เป็นขั้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกการนำความรู้ ความเข้าใจของตนไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่องนั้นๆ

การดำเนินการเรียนการสอนตามขั้นตอนดังกล่าวใช้วิธีสอนที่หลากหลายวิธี เช่น การเรียนการสอนแบบร่วมมือ กระบวนการกลุ่ม การศึกษารายบุคคล การใช้บทบาทสมมติ การจำลองสถานการณ์ เป็นต้น

3) บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอน

บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้คือ การหาวิธีให้ผู้เรียนแสดงความรู้เดิมของตนเองออกมา เพื่อที่จะทราบความรู้เดิมของผู้เรียนว่ามีอะไรอยู่บ้าง สร้างสิ่งกระตุ้น ท้าทายผู้เรียน ให้ผู้เรียนตั้งสมมติฐาน ตั้งคำถาม และทบทวนว่า ความรู้เดิมที่เขามีอยู่คืออะไร กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างคำถาม ตั้งสมมติฐาน และหาวิธีตอบคำถามนั้น สร้างสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ วางแผนการใช้คำถามล่วงหน้า คำถามที่ควรใช้คือคำถามประเภทวิเคราะห์ ตั้งสมมติฐาน ทำนาย ประเมิน เปรียบเทียบ และสร้างสรรค์

2.4 การเลือกใช้รูปแบบการสอน

จอยส์ และแคลฮูน (Joyces and Calhoun, 1996: 12) กล่าวว่ารูปแบบการสอนนอกจากจะใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแล้วยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนบทเรียน หน่วยการเรียนรู้ รายวิชา หลักสูตร รวมถึงการออกแบบกิจกรรมในชั้นเรียน และการเลือกวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนอีกด้วย การที่ครูจะเลือกรูปแบบการสอนใดไปใช้หรือการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนขึ้นใช้เอง จะต้องคำนึงถึงมีหลักเกณฑ์ในการเลือกหรือพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังที่ เซเลอร์ และคณะ (Saylor et al.; 1981: 294 - 299) ได้ให้คำแนะนำสิ่งที่ควรพิจารณา 5 ประการดังนี้

- 1) เป้าหมายและวัตถุประสงค์ หมายถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือของรายวิชาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนการสอน การเลือกใช้รูปแบบการสอนจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุเป็นอันดับแรก
- 2) ความมีโอกาสนสูงที่จะบรรลุเป้าหมายต่างๆ หมายถึงจะต้องพยายามเลือกรูปแบบที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 3) แรงจูงใจของผู้เรียน ผลสำเร็จของการใช้รูปแบบการสอนมักจะขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ดังนั้นจึงควรที่จะคำนึงถึงการจูงใจผู้เรียนให้มีความสนใจ และสนุกกับการเรียน
- 4) หลักการเรียนรู้ การเลือกใช้หรือการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอน ต้องพิจารณาหลักจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นพื้นฐานด้วย เช่น การจูงใจ การเสริมแรง การพัฒนาเจตคติ และค่านิยม หรือหลักความต้องการพื้นฐานตามแนวคิดของมาสโลว์ (Maslow) เป็นต้น

5) การอำนวยความสะดวก เครื่องมือและทรัพยากร เป็นสิ่งที่ครูต้องคำนึงถึงว่าจะสามารถใช้รูปแบบการสอนที่เลือกได้ดีเพียงไร ในสภาพการณ์ของโรงเรียนนั้นซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงการบริหารโรงเรียน ชุมชน และอาคารสถานที่ เพราะรูปแบบการสอนบางรูปแบบต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ทางเทคนิค หรือแม้แต่การออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ครูควรเป็นผู้ที่สามารถปรับเปลี่ยนสิ่งที่มีอยู่ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนได้รวมทั้งสามารถออกแบบการสอนให้ใช้ได้ผลดีในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

ฝ่ายการศึกษาของเมืองแซสเกตเชอวาน ประเทศแคนาดา (Saskatchewan Education, 2000) อธิบายถึงตัวแปรต่างที่ต้องคำนึงถึงในการเลือกรูปแบบการสอน กลยุทธ์การสอน หรือวิธีสอน เพื่อใช้ในรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ หรือบทเรียน ตัวแปรต่างๆ ดังกล่าวประกอบด้วย

1) เป้าหมายและประสบการณ์ที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น หากการจัดการเรียนการสอนต้องการเป้าหมายด้านความรู้หรือข้อเท็จจริง รูปแบบการสอนที่เหมาะสมคือ รูปแบบการสอนแบบตรงหรือแบบบรรยาย หรือหากมีเป้าหมายเพื่อฝึกทักษะทางสังคมรูปแบบการสอนที่เหมาะสมคือ รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เป็นต้น

2) ลำดับการสอน ในการสอนโดยทั่วไปครูจะมีลำดับการสอนนักเรียน 2 วิธีคือ แบบอุปนัย (inductive) เป็นการสอนจากตัวอย่างหรือกิจกรรมเฉพาะเพื่อสรุปเป็นกฎเกณฑ์และแบบนิรนัย (deductive) เป็นการสอนจากข้อสรุปหรือกฎเกณฑ์ไปหาตัวอย่าง ในการเลือกรูปแบบการสอนจะต้องคำนึงถึงลำดับการสอนทั้งสองวิธีนี้ด้วย

3) ระดับความพร้อมหรือระดับความรับผิดชอบของนักเรียน หากนักเรียนมีความพร้อมหรือมีความรับผิดชอบสูงก็จะใช้รูปแบบการสอนตามแนวทางการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น รูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ รูปแบบการสอนแบบสืบสวนสอบสวน เป็นต้น ในทางตรงกันข้ามหากผู้เรียนมีความพร้อมหรือมีความรับผิดชอบต่ำ ก็จะใช้รูปแบบการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง เช่น การสอนแบบบรรยาย การสั่งการหรือการสอนโดยตรง เป็นต้น

4) แบบของการปฏิสัมพันธ์ที่ต้องการ ตัวแปรหลักในการเลือกรูปแบบการสอนที่เหมาะสมคือ ประเภทของการปฏิสัมพันธ์ที่เป็นเป้าหมายของการสอน เช่น จากระดับชั้นเรียนไปยังกลุ่มหรือบุคคล ผู้เรียนแต่ละคนจะชอบการปฏิสัมพันธ์ที่ต่างกัน เช่น บางคนชอบทำงานกลุ่ม บางคนชอบทำงานคนเดียว เป็นต้น

5) การพัฒนาความรู้ที่จำเป็นพื้นฐานต่างๆ สำหรับผู้เรียน การเลือกรูปแบบการสอนจะต้องพิจารณาเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมหรือพัฒนาความรู้ที่จำเป็นพื้นฐานต่างๆแก่ผู้เรียนหรือเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมวัตถุประสงค์เฉพาะ

6) ข้อจำกัดในการใช้ เช่น ด้านบุคคล สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การเงิน เวลา ภูมิหลังของครูและนักเรียน เป็นต้น

แอลเลน (Allen, 1996) และแอนเดอร์สัน (Anderson, 1997: 534 - 535) ได้กล่าวถึงวิธีการเลือกรูปแบบการสอนไว้สอดคล้องกันว่า ต้องพิจารณาที่ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนกับจุดเน้นหรือเป้าหมายของรูปแบบการสอนต่างๆ เป็นสำคัญ โดยได้จัดรูปแบบการสอนออกเป็น 4 กลุ่ม ตามแนวทางของฝ่ายการศึกษาวิจัยของรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ซึ่งเหมือนกับการแบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนตามแนวของ จอยส์ และคณะ คือ รูปแบบการสอนกลุ่มประมวลสารสนเทศเน้นเป้าหมายด้านวิชาการ รูปแบบการสอนกลุ่มสังคมเน้นการแก้ปัญหา และทักษะทางสังคม รูปแบบการสอนกลุ่มบุคคลเน้นการพัฒนาบุคคล และรูปแบบการสอนกลุ่มพฤติกรรมเน้นที่การปรับพฤติกรรมของบุคคล นอกจากนี้ สไควร์ (Squires, 1988 cited in Anderson, 1997: 534 - 535) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญอื่นๆ ที่ต้องพิจารณาในการเลือกใช้รูปแบบการสอน คือ ครูต้องพิจารณาเป้าหมายของรายวิชา เนื้อหา และความยากง่ายของรายวิชา ความพร้อมของนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียน สิ่งแวดล้อม บริบททางสังคม รวมถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งของครูแต่ละคนด้านความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าหลักการที่สำคัญที่สุดในการที่จะพิจารณาเลือกใช้รูปแบบการสอนในการจัดการเรียนการสอนคือ ความสอดคล้องกับเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรจะต้องพิจารณาเป็นอย่างยิ่งคือคำแนะนำของจอยส์ และวิล (Joyce and Weil, 1986: 1) ที่แนะนำการใช้รูปแบบการสอนว่า ผู้ที่เป็นครูใหม่ควรจะใช้รูปแบบการสอนประมาณ 4 หรือ 5 รูปแบบเท่านั้น ในขณะที่ครูที่มีประสบการณ์สูงไม่ควรจะใช้รูปแบบการสอนให้เป็นเหมือนตำรับยา แต่ควรจะใช้เป็นสิ่งที่กระตุ้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเอง ซึ่งหมายความว่าครูที่มีประสบการณ์ต้องมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนของตนเอง โดยการใช้รูปแบบการสอนที่มีอยู่แล้วกระตุ้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. เส้นทางการสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูดี

3.1 ลักษณะของครูดี

ลักษณะของครูดีหรือครูที่มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน มีอยู่หลายประการ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาและรวบรวมไว้ ดังนี้

ชาโนสกี และคณะ (Shanoski et al., 1991: 1 - 8) ได้สำรวจครูที่จัดการเรียนการสอนดีเด่นประจำปีของประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ. 1987 - 1989 พบลักษณะสำคัญของครูดีเด่นคือ มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี มีความรักเด็ก และมีความสามารถในการสื่อสาร มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ท้าทายและจูงใจผู้เรียน มีความสามารถในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม รับฟังผู้เรียนด้วยความสนใจ ส่งเสริมผู้เรียนในการเรียนรู้ มีความสามารถตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน และการสะท้อนข้อมูลที่ต้องแก่นักเรียน

เคาซัค และเอ็กเก็น (Kauchak and Eggen, 1993: 2) กล่าวถึงครูที่มีประสิทธิภาพว่า จะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะทางมนุษยสัมพันธ์สูง มีความสามารถในการตัดสินใจ มีสัญชาตญาณของความเป็นครู มีความรู้ในเนื้อหาวิชา มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และสามารถประยุกต์ผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติในชั้นเรียนได้เป็นอย่างดี

คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพการสอนแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา

(The National Board Professional Teaching Standards: NBPTS cited in Barringer, 1993: 20) ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนของครูที่ประสบความสำเร็จในการสอน สรุปเป็นสิ่งที่ครูต้องรู้และปฏิบัติเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5 ประการ ดังนี้

1) มีความผูกพัน เอาใจใส่ต่อการเรียนของผู้เรียน อุตส่าห์ในการสอน และมีความเชื่อว่านักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ มีความเสมอภาค ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน เข้าใจวิธีการเรียนรู้ของนักเรียน

2) มีความรู้ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนเนื้อหาวิชานั้นแก่นักเรียน

3) มีความเข้าใจเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้ง สามารถสร้างสรรค์หรือเชื่อมโยงความรู้ในวิชาที่ตนเองสอนไปสู่วิชาอื่นหรือนำไปใช้ในชีวิตจริง ตระหนักถึงพื้นฐานความรู้ของนักเรียน เพื่อที่จะเลือกยุทธศาสตร์การสอน วัสดุการสอนได้อย่างเหมาะสม

4) มีความรับผิดชอบในการจัดการและการตรวจสอบการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถจัดการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีความสนใจและใช้เวลาในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ใช้วิธีการวัดผลที่หลากหลายและสามารถอธิบายต่อผู้ปกครองนักเรียนได้

5) มีการคิดอย่างเป็นระบบในเรื่องเกี่ยวกับการฝึกฝนและการเรียนรู้จากประสบการณ์ สามารถกระตุ้นนักเรียนให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น อดทน อดกลั้น ซื่อสัตย์ ยุติธรรม เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมของนักเรียน และตัดสินใจเรื่องต่างๆโดยอาศัยทั้งจากความรู้และประสบการณ์

6) เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแห่งการเรียนรู้ สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นๆได้เป็นอย่างดี

คอลลินสัน (Collinson, 1996: 103) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูตัวอย่าง (Exemplary Teacher) ว่าจะต้องมีความรู้อย่างแจ่มชัด 3 ประการ ในเรื่องต่อไปนี้

1) ความรู้ด้านวิชาชีพ ประกอบด้วย ความรู้เนื้อหาวิชา หลักสูตรและความรู้ด้านการสอน

2) ความรู้ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ การมีมนุษยสัมพันธ์กับนักเรียน ชุมชนการศึกษาและชุมชนท้องถิ่น

3) ความรู้ด้านความสัมพันธ์ภายในตนเอง ประกอบด้วย ความรู้ที่เกี่ยวกับการสะท้อนข้อมูล จริยธรรมและการจัดการหรือการควบคุมตนเอง

ไรน์ฮาร์ทซ์ และบีช (Reinhartz and Beach, 1998: 164 - 165) ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมของครูที่มีประสิทธิภาพจากผลการศึกษานักการศึกษาหลายท่าน สรุปว่าครูที่มีประสิทธิภาพจะมีคุณลักษณะหรือพฤติกรรมดังนี้

- 1) มีความชัดเจนในการเรียนการสอน เช่น ความชัดเจนในเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรม เนื้อหา และการนำเสนอ มีบทเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม
- 2) มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน รู้วิธีการนำเสนอรวมถึงการบูรณาการเนื้อหาวิชานั้น ไปยังเนื้อหาในวิชาอื่น มีการตรวจสอบการสอนของตนเองว่าความรู้ที่สอนมีความถูกต้องชัดเจน มีการนำเสนอที่เป็นเหตุเป็นผลและความเข้าใจเนื้อหา
- 3) มีความหลากหลายในการสอน วางแผนยุทธศาสตร์การสอนที่หลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยความกระตือรือร้น
- 4) กำหนดความคาดหวังจากการเรียนรู้ คาดหมายผลจากการเรียนรู้บนพื้นฐานตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน โดยครูแจ้งวัตถุประสงค์การเรียนก่อนสอน
- 5) ใช้แหล่งการเรียนรู้หรือวัสดุการสอนอย่างหลากหลายให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่ออธิบายและกระตุ้นมโนทัศน์แก่ผู้เรียน
- 6) มีความรู้เกี่ยวกับหลักการเรียนรู้และพัฒนาการ ปรับแต่งเนื้อหาและยุทธศาสตร์การสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ตระหนักถึงความสำคัญในการใช้การวิจัยเพื่อช่วยเหลือนักเรียนให้มีความรู้ตามระดับความสามารถทางสติปัญญา
- 7) การสื่อสารกับนักเรียนหลากหลายรูปแบบวิธี เช่น การใช้คำถาม การส่งเสริม การคิดขั้นสูง การให้นักเรียนร่วมกิจกรรม การตรวจสอบการกระทำของนักเรียน การสะท้อนข้อมูลโดยการเขียนหรือการพูด การสื่อสารต้องมีความชัดเจน
- 8) มีความกระตือรือร้น นำเสนอบทเรียนในทางส่งเสริมโดยวิธีที่มีพลัง แสดงให้เห็นถึงความตื่นเต้น ทำทนายในสิ่งที่สอน

สจวร์นส์ โค้วตระกูล (2541: 14 -15) ได้รวบรวมผลการวิจัยของนักจิตวิทยาการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีและมีประสิทธิภาพ สรุปได้ดังนี้

- 1) ต้องเป็นนักมนุษยนิยม คือ เป็นผู้ที่ยอมรับนักเรียนอย่างจริงจัง ให้ความอบอุ่น มีความเข้าใจนักเรียน มีความยุติธรรม และมีความเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน
- 2) เป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนการสอน คือ ครูต้องเข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเรียนรู้และสามารถที่จะให้วิธีสอนที่เหมาะสม และจูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ ครูจะต้องใช้วิธีการประเมินผลที่สามารถบอกได้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้
- 3) เป็นผู้ที่รู้จักนักเรียน กล่าวคือครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อช่วยให้ให้นักเรียนมีพัฒนาการทั้งด้านสติปัญญาและด้านบุคลิกภาพ
- 4) เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการ มีความรู้ทางวิชาการที่ทันสมัยอยู่เสมอ
- 5) เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี สามารถช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

- 6) มีทักษะในการจัดการห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้
- 7) เป็นผู้ที่นิยมวิธีการทางวิทยาศาสตร์และเข้าใจกฎแห่งพฤติกรรม
- 8) เป็นผู้มีทักษะของชีวิตคือ สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ มีจุดมุ่งหมายของชีวิตและมีใจรักในอาชีพ

แมคเบอร์ (Mcber อ้างถึงใน วลัยลักษณ์ พิริยะสุวรรณค์, 2543: 30 - 32) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบของครูที่มีคุณภาพ (a model of teacher effectiveness) ของครูในประเทศอังกฤษ โดยการสังเกตการเรียนการสอนในห้องเรียน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การใช้แบบสอบถาม การศึกษาข้อมูลส่วนตัวของครู รายละเอียดของโรงเรียน และสถิติผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สรุปผลการศึกษาว่าครูที่มีคุณภาพมีลักษณะในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1) มุ่งให้ผู้เรียนแสดงความสามารถเต็มตามศักยภาพ โดยครูสื่อสารให้ผู้เรียนทราบถึงความคาดหวังที่ครูมีต่อพวกเขา ด้วยการกระตุ้นผู้เรียนให้แสดงศักยภาพที่แท้จริงออกของตน นอกจากนั้นครูจะกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปสำหรับผู้เรียนแต่ละบุคคล ซึ่งหมายถึงการที่ครูคาดหวังผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ต่างกันจากผู้เรียนที่มีความสามารถไม่เท่ากัน ครูที่มีความสามารถสูง จะพยายามจำแนกความแตกต่างของผู้เรียนแต่เน้นๆ ว่า ใครมีข้อเด่นหรือข้อด้อยด้านใด เพื่อสามารถแก้ไขหรือเสริมจุดด้อย จุดเด่น ตามความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2) เป็นนักวางแผนที่ดี กำหนดกรอบและวัตถุประสงค์ของบทเรียนชัดเจน มีการเตรียมวางแผนบทเรียนและสอนอย่างเป็นระบบ การวางแผนบทเรียนมักทำเป็นแผนระยะยาว ไม่ใช่เป็นการวางแผนล่วงหน้าทีละคาบ มีการกำหนดว่าเนื้อหาสาระส่วนใดควรสอนก่อนหรือหลังอย่างไร เป็นลำดับและสอนด้วยวิธีใดจึงจะได้ผลดีที่สุด รวมทั้งเนื้อหาของแต่ละคาบเรียน จะถูกออกแบบให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยคำนึงถึงความเข้าใจในบทเรียนเป็นสำคัญ

3) ใช้วิธีหรือเทคนิคการสอนที่หลากหลาย ผลการวิจัยพบว่าครูที่มีคุณภาพ มักใช้การสอนแบบที่ครูมีบทบาทนำในการเรียนรู้เป็นหลัก (active teaching) หมายถึงการที่ครูยืนหน้าชั้นเรียนถ่ายทอดความรู้โดยตรง แต่ทั้งนี้ครูจะแสดงท่าทีกระตือรือร้นและพยายามถ่ายทอดอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน เพื่อให้เด็กเข้าใจบทเรียนอย่างสมบูรณ์ที่สุด นอกจากการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรงแล้ว ครูจะนำวิธีการสอนและกิจกรรมที่หลากหลายอื่นร่วมด้วย โดยวิธีและกิจกรรมเหล่านั้นถูกออกแบบโดยมีจุดประสงค์หลักคือ เพื่อดึงความสนใจของผู้เรียนสู่บทเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนจึงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากครูจะป้อนคำถามนักเรียนเกือบตลอดเวลา และเปิดโอกาสให้มีการอภิปราย โดยให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

4) ประเมินผู้เรียนด้วยวิธีที่หลากหลาย เพื่อตรวจสอบความเข้าใจบทเรียนของผู้เรียน โดยการทดสอบให้ผู้เรียนแข่งขันกันในรูปแบบต่างๆ จัดทำแฟ้มงานของผู้เรียน ตั้งคำถามหรือให้คะแนนการบ้านประจำวัน ครูคุณภาพจะคอยสอดส่องว่านักเรียนคนใดยังบกพร่องหรือขาดความรู้ความเข้าใจบทเรียนเรื่องใด และหาทางช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจเป็นรายบุคคล สนับสนุนให้

ผู้เรียนประเมินหรือตัดสินความสำเร็จของผลงานตนเอง รวมทั้งตั้งเป้าหมายในการพัฒนาผลงานตนเองด้วย

5) ออกแบบและมอบหมายการบ้านให้เหมาะสมกับผู้เรียน เป็นการส่งเสริมผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น รวมถึงการมอบหมายการบ้านที่เป็นการเตรียมความรู้หรือความพร้อมสำหรับบทเรียนในคาบเรียนต่อไป นอกจากนี้ครูที่มีคุณภาพสูงจะไม่มอบหมายการบ้านชุดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกคนในชั้น แต่จะมอบหมายการบ้านที่เหมาะสมหรือตรงกับความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ธีรพงษ์ แก่นอินทร์ นิราศ จันทริกกิจและสมคิด ธนเรืองสกุลไทย (2529: 86 – 102) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูดีเด่นโดยการวิเคราะห์ประวัติครูดีเด่นจากหนังสือประวัติครูจำนวน 24 คน พบว่า คุณลักษณะเด่นของครูที่ดีซึ่งเป็นลักษณะร่วมที่สอดคล้องกันมากได้แก่ การตั้งใจทำงานอย่างจริงจังด้วยความรักและความรับผิดชอบ มีความขยันขันแข็ง มีความเสียสละ เป็นคนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน อุทิศเวลาให้กับงานราชการ มีกิจกรรมวิทยาสภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีความเมตตากรุณา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีอารมณ์แจ่มใสร่าเริง มีอารมณ์ขัน มนุษย์สัมพันธ์ดี ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ห่วงใยเอาใจใส่ต่อศิษย์ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์โดยไม่ปิดบังอำพราง

สรุปลักษณะของครูดีจากที่กล่าวมาข้างต้นได้ว่า ประกอบด้วย

1) คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ ความประพฤติดี สุขภาพกายและจิตดี มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีบุคลิกภาพดี มีความตรงต่อเวลา มีความสามารถในการพูด รับฟังความเห็นของบุคคลอื่น และมีสติปัญญาดี

2) คุณลักษณะด้านวิชาชีพครู ได้แก่ การมีความรู้ทั่วไปและความรู้เฉพาะวิชาที่สอน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ในวิธีสอนดี มีความรู้ด้านจิตวิทยาการศึกษาดี มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู มีความสามารถในการสะท้อนข้อมูลให้ผู้เรียนเกิดการปรับปรุงตนเอง

3) คุณลักษณะทางสังคม ได้แก่ การเข้าใจรู้จักตนเองและผู้อื่น ความสามารถในการสื่อสารดี การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียน เพื่อนครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองนักเรียน รวมถึงประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่ตั้งของโรงเรียน

3.2 ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เป็นครูดี

ปัจจัยหรือองค์ประกอบต่างๆที่ส่งเสริมให้เป็นครูดี มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน มีผู้ศึกษาและกล่าวถึงไว้ดังนี้

ชาติรี นาคะกุล (2529: 100 – 108) ได้วิเคราะห์ตัวประกอบแนวความเป็นครูตามการรับรู้ของนักการศึกษาชั้นนำและครูดีเด่น พบว่า ตัวประกอบแนวความเป็นครูตามการรับรู้ของนักการศึกษาชั้นนำมี 9 ตัวประกอบเรียงตามลำดับความสำคัญคือ บุคลิกลักษณะและลักษณะการทำงาน ลักษณะนิสัย ประสบการณ์ด้านกิจกรรมและเกียรติประวัติ ทศนคติต่อวิชาชีพครู ประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวกับวิชาชีพครู ลักษณะครอบครัวที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพครู

ความประทับใจในอาชีพครู มूलเหตุจูงใจ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษา ส่วนตัวประกอบ
แนวความเป็นครูตามการรับรู้ของครูดีเด่นมี 9 ตัวประกอบ เรียงตามลำดับความสำคัญคือ บุคลิก
และลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ด้านกิจกรรมและเกียรติประวัติ ทักษะติดต่อวิชาชีพครู
ลักษณะนิสัย ลักษณะครอบครัวที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพครู ความประทับใจในอาชีพครู
มूलเหตุจูงใจ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษา

ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล (2532: บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบขององค์ประกอบ
เชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ในวิทยาลัยครู โดยการศึกษาตัวแปรที่เป็นองค์
ประกอบเชิงสาเหตุต่อประสิทธิภาพการสอนจากตัวแปรต่างๆ คือ ผลการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี
วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน บุคลิกลักษณะของอาจารย์ ความรัก และศรัทธาใน
อาชีพ เจตคติของอาจารย์ต่อนักศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ความสนใจ
เชิงวิชาการ การผลิตและเผยแพร่ผลงาน การเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ สมรรถภาพการใช้สื่อ
การสอน และบรรยากาศการเรียนการสอนพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุต่อประสิทธิภาพ
การสอนมากที่สุดทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ บุคลิกภาพของอาจารย์

นันทวัน สวัสดิ์ภูมิ (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเส้นทางการพัฒนาครูนักวิจัย: การวิจัย
รายการณีครูดีเด่นระดับประถมศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเส้นทางการพัฒนาครูนักวิจัย
จากการวิจัยรายการณีของครูดีเด่นท่านหนึ่ง วิธีการศึกษาครอบคลุมถึงการศึกษ อดชีวิตประวัติ
การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการ
วิเคราะห์เนื้อหาและการตีความเพื่อสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เส้นทางการพัฒนามาสู่
การเป็นครูนักวิจัยของกรณีศึกษา เริ่มจากคุณลักษณะส่วนตัวที่เป็นคนชอบใฝ่หาความรู้ ช่างคิด
ชอบอ่าน ชอบเขียนและรักธรรมชาติ ลักษณะดังกล่าวพัฒนามาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์
ชีวิต และการทำงานอย่างบูรณาการในหน้าที่ครูที่รักเด็ก และปรารถนาจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของเด็ก ส่งผลให้เด็กเกิดกระบวนการพัฒนามาสู่การเป็นครูนักวิจัย

สรุปได้ว่าปัจจัยหรือองค์ประกอบต่างๆที่ส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียน
การสอน จนทำให้ได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานต่างๆ ให้เป็นครูดีเด่นประกอบด้วยปัจจัย
หรือองค์ประกอบทางด้าน บุคลิกลักษณะ การศึกษา อบรม ความสนใจเชิงวิชาการ แรงจูงใจ
ทัศนคติต่อวิชาชีพครู ประสบการณ์ทางการสอน และการสนับสนุนจากบุคคลอื่นๆ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนของครูประถมศึกษา มีดังต่อไปนี้

พันธณี วิหคโต และคณะ (2533) ได้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสอนกลุ่มทักษะ
(ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) โดยการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการเรียนการสอน
ระดับประถมศึกษา ที่พิมพ์เผยแพร่ในระหว่างปี พ.ศ. 2521 - 2532 พบว่า มีรูปแบบการสอน

หรือวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพต่อการสอนในกลุ่มทักษะ สรุปได้ดังนี้ รูปแบบการสอนที่ใช้ในวิชาภาษาไทย ได้แก่ การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ รูปแบบการสอนที่ใช้ในวิชาคณิตศาสตร์ ได้แก่ การสอนแบบเป็นระบบ การสอนแบบ สสวท. การสอนแบบ มศว.(ววรรณ) และรูปแบบการสอนที่ใช้ทั้งในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ได้แก่ การสอนเพื่อรอบรู้ การสอนแบบอุปมานและอนุมาน การสอนแบบสืบสวนสอบสวน และการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์

พันธณี วิหคโต และคณะ (2537) ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มทักษะ (ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) ของครูดีเด่นระดับจังหวัดในโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูสอนภาษาไทยและคณิตศาสตร์ดีเด่นระดับจังหวัดระหว่าง พ.ศ.2533 - 2536 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติทั่วประเทศ จำนวน 456 คน โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนกลุ่มทักษะ ผลการวิจัยพบว่า หลักการและทฤษฎีที่เป็นแนวคิดที่ครูดีเด่นวิชาภาษาไทยส่วนใหญ่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนคือ การให้นักเรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคนและให้โอกาสแสดงความคิดเห็น รูปแบบการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่คือ การสอนตามคู่มือครูของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนหลักการและทฤษฎีที่เป็นแนวคิดที่ครูดีเด่นวิชาคณิตศาสตร์ส่วนใหญ่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนคือ การให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุดและมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกอย่างทั่วถึงทุกครั้งการสอน รูปแบบการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่คือ รูปแบบการสอนตามคู่มือครูของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สมทรง อัสวกุล และคณะ (2540) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดนครราชสีมาและชัยภูมิ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนดี กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนดี จำนวนทั้งหมด 66 คน แยกเป็นระดับประถมศึกษา 19 คน และระดับมัธยมศึกษา 47 คน สรุปผลการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา ได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูผู้สอนดีทุกกลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา มีขั้นตอนการสอนที่เหมือนกัน ดังนี้

1.1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น เพลง การสนทนา ชักถาม ทบทวนความรู้เดิม การทดสอบก่อนเรียน การแจ้งวัตถุประสงค์ให้นักเรียนทราบ การเล่าเรื่องให้ดูตัวอย่างการอภิปราย

1.2 ขั้นสอน มีการดำเนินการ 2 แบบคือ

1.2.1 การสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมที่ใช้ครูคือ การอธิบาย การชักถาม การสาธิต การให้นักเรียนทดลองหรือให้ทำกิจกรรมต่างๆ โดยใช้สื่อประกอบ

1.2.2 การสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้นวัตกรรมการสอนแบบต่างๆ ได้แก่ การใช้บัตรงาน การแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย และการใช้บทบาทสมมติ

1.3 ชั้นสรุปและฝึกทักษะ ชั้นนี้ครูและนักเรียนจะร่วมกันสรุปบทเรียน แต่โดยทั่วไปครูจะเป็นผู้ชี้แจงการสรุป โดยการให้คำถาม สื่อต่างๆ และบางครั้งครูก็จะเป็นผู้สรุปให้นักเรียนฟัง

2. บทบาทของครูและนักเรียน

2.1 บทบาทของครู ครูมีบทบาทอธิบายบทเรียน ชักถาม ยกตัวอย่าง มอบหมายงานให้นักเรียน เป็นผู้นำและชี้แนะในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นผู้สาธิตและกระตุ้นให้นักเรียนคิดตอบคำถาม และสรุปบทเรียนต่างๆ

2.2 บทบาทของนักเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ฟัง ตอบคำถาม และทำกิจกรรมต่างๆ ที่ครูกำหนด เช่น ทำกิจกรรมในกลุ่มย่อย การรายงานหน้าชั้น การศึกษาค้นคว้าตามใบงาน การเล่นเกม มีนักเรียนเพียงส่วนน้อยที่ประกอบกิจกรรมด้วยตนเองโดยลำพัง

3. สิ่งที่ช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน

3.1 การเตรียมการสอนของครู ส่วนใหญ่ครูมีการเตรียมการสอนไว้พร้อม โดยมีแผนการสอนและสื่อประกอบการเรียนการสอนไว้พร้อม

3.2 สื่อ อุปกรณ์ที่ใช้โดยทั่วไป ครูใช้สื่อต่างๆ เช่น ภาพ บัตรคำ บัตรภาพ แผนภูมิ เทป ของจริง กระดาษแผ่น ใบงาน ใบความรู้ วัสดุต่างๆ ชุดการสอน ส่วนอุปกรณ์ ได้แก่ กระดานแม่เหล็ก อุปกรณ์ดนตรี วิทยุเทป คีย์บอร์ด รวมทั้งเทคนิควิธีต่างๆ เช่น กิจกรรมกลุ่มย่อย เกมต่าง ๆ และการแสดงบทบาทสมมติ

3.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว โดยครูเป็นผู้ชักถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ มีเพียงส่วนน้อยที่ครูและนักเรียนชักถามกัน อย่างเท่าเทียมกัน ส่วนการให้ความสนใจต่อกันระหว่างครูกับนักเรียนมีมาก ครูดูแลเอาใจใส่การเรียนของนักเรียน และนักเรียนก็ทำกิจกรรมตามคำสั่งของครู

3.4 บรรยากาศและสภาพแวดล้อมการจัดชั้นเรียน ครูและนักเรียนมีความเป็นกันเอง นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจและสนใจ สภาพการจัดชั้นเรียนส่วนใหญ่เป็นห้องเรียนประจำชั้น ภายในห้องประกอบด้วยป้ายนิเทศ ชั้นวางของ อุปกรณ์การสอนวิชาต่างๆ

4. แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู

ครูส่วนใหญ่ใช้แนวคิด ทฤษฎีจากการอบรมและจากแนวการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรโดยมีทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม ทฤษฎีมุ่งประสบการณ์ทางภาษา (วิชาภาษาไทย) การเรียนรู้โดยการกระทำ ฝึกการแก้ปัญหา สังเกต รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสรุป

5. ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

นักเรียนเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์ มีความสนใจในการเรียน กล้าตอบคำถาม และมีความรับผิดชอบมากขึ้น

6. ปัญหาและอุปสรรคที่พบและแนวทางแก้ไข

ปัญหานักเรียนบางส่วนเรียนช้า แก้ไขโดยการสอนซ่อมเสริม ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ แก้ไขโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น ปัญหานักเรียนในชั้นมีจำนวนมาก แก้ไขโดยจัดกลุ่มนักเรียนและใช้กิจกรรมกลุ่ม

เอนก ศิลปนิลมาลัย (2541) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนและวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนการสอนครูผู้สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม สรุปผลการศึกษา สังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ของการสอน ส่วนใหญ่เป็นวัตถุประสงค์ด้านพุทธิพิสัยในชั้นความเข้าใจมากที่สุด รองลงมาเป็นชั้นการนำไปใช้
2. บทบาทของครูและนักเรียน ส่วนมากมีบทบาทในการเรียนการสอนในระดับที่เสมอภาคกัน อันดับรองลงมาคือนักเรียนมีบทบาทมาก กล่าวคือเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
3. ครูในกลุ่มตัวอย่างทุกคนมีสิ่งช่วยสนับสนุนการสอน ได้แก่ สื่อต่างๆ
4. แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนใช้แนวคิดตามกระบวนการของกรมวิชาการมากที่สุด
5. ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนจะเป็นผลในทางบวกทั้งหมด
6. ปัญหาการในการจัดการเรียนการสอน ระดับประถมศึกษาพบปัญหาทางด้านวัสดุอุปกรณ์ ไม่เพียงพอมากที่สุด รองลงมาเป็นปัญหานักเรียนเรียนอ่อน

คณาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอน สถาบันราชภัฏวราชนครินทร์ (2540) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูดีเด่น ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 108 คน ผลการศึกษาในส่วนของครูประถมศึกษาพบว่า

1. แนวความคิดหรือทฤษฎีที่ครูนำมาใช้ในกระบวนการที่จะทำให้เกิดคุณสมบัติที่ต้องการ พบว่ามีหลายแนวคิดหรือทฤษฎี โดยมีสภาพของเนื้อหา จุดประสงค์และกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นตัวกำหนด
2. ผลจากการใช้กระบวนการสอนตามแนวคิด ทฤษฎีที่ครูนำมาใช้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา จิตใจและการกระทำ เช่น สนใจเรียน กล้าแสดงออกมากขึ้น
3. ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนที่พบ เช่น นักเรียนไม่ชอบคิด เขียนหนังสือผิด ไม่ชอบอ่านหนังสือ ไม่กล้าแสดงออก ขาดเรียนบ่อย สุขภาพไม่ดี ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกัน เป็นต้น
4. กิจกรรมที่นักเรียนสนใจและให้ความร่วมมือมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออก มีการเคลื่อนไหว ใช้ประสาทสัมผัส เช่น การเล่นเกม การดูโทรทัศน์ การสาธิต การทำงานเป็นกลุ่ม

5. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า แตกต่างกันตามสภาพของวิชา กลุ่มประสบการณ์และแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของนักเรียน ส่วนใหญ่เป็นไปตามขั้นตอน ดังนี้ การนำเข้าสู่บทเรียน การกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ การแบ่งกลุ่มทำงาน ปฏิบัติ อภิปราย บรรยาย สรุปและประเมินผล

6. บทบาทของครูและนักเรียน คือ ครูจะเป็นผู้แนะนำ ชี้แจง กระตุ้น ชักถาม ขณะที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน มีความเป็นกันเอง เอื้อเฟื้อร่วมมือซึ่งกันและกัน

7. การวัดผลและประเมินผลที่ครูดีเด่นใช้มากที่สุด คือ การสังเกต การทดสอบ การปฏิบัติ และการตรวจผลงาน

พันธณีย์ วิหคโต และคณะ (2541) ได้ศึกษาสภาพความคาดหวัง สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในระดับประถมศึกษา) โดยการสังเคราะห์จากวิจัยจากแหล่งเอกสารต่างๆ ผลการศึกษาด้านสภาพปัจจุบันของกระบวนการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาพบว่า สภาพที่คาดหวังของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านแนวทางการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาทั้ง 4 รายวิชา มีแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกันในเรื่อง ต่อไปนี้ คือ มุ่งให้ครูใช้วิธีสอนแบบต่างๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ใช้สื่อแปลกๆ ใหม่ๆ สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้เครื่องมือวัดผลหลายๆ แบบให้ตรงตามจุดประสงค์ และประเมินผลเป็นระยะแบบต่อเนื่อง อีกทั้งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนสภาพปัจจุบันของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านแนวทางการจัดการเรียนการสอนพบว่า ในภาพรวมของทั้ง 4 รายวิชา ทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนที่ครอบคลุมด้านต่างๆ ดังนี้ การเตรียมการสอน การสอน การใช้สื่อ การวัดและประเมินผล บรรยากาศด้านการเรียนการสอน และด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

दनัย เอี่ยมทรัพย์ (2540) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติงานของครูวิทยาศาสตร์ดีเด่นระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่ได้รับรางวัลครูวิทยาศาสตร์ดีเด่นจากสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2526 - 2533 จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การจัดกิจกรรมการสอนพบว่า ครูส่วนใหญ่มีการเตรียมการสอนล่วงหน้าทุกครั้ง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้นเอง วัดและประเมินผลด้วยวิธีการสังเกต

การศึกษารูปแบบการสอนของครูระดับประถมศึกษาที่สอนดี ดังที่กล่าวมาพบว่าเป็นการศึกษารูปแบบที่เน้นวิธีสอน โดยกำหนดกรอบของรูปแบบตามองค์ประกอบ 4 ประการตามรูปแบบการสอนของจอยซ์ และคณะ (Joyce et al., 2000) คือ 1) ขั้นตอนการสอน (syntax) 2) บทบาทของครูและนักเรียน (social system) 3) หลักของการปฏิสัมพันธ์ที่ครูมีต่อนักเรียน (principle of reaction) และ 4) สิ่งสนับสนุนการสอน (support system) โดยพิจารณาว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนต่างๆ เป็นรูปแบบการสอนใด จะพิจารณาวิธีสอนหรือกิจกรรมการสอนเป็นหลัก และผลการศึกษาวิจัยต่างๆ ดังกล่าวสรุปได้ว่ารูปแบบการสอนที่ครูประถมศึกษาใช้จัดการเรียนการสอนมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการสอนตามคู่มือครูของกรมวิชาการแบบเน้นทักษะสัมพันธ์ รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา รูปแบบการสอนแบบเรียนปนเล่น รูปแบบการสอนแบบเน้นทักษะกระบวนการ รูปแบบการสอนแบบ สสวท. รูปแบบการสอนแบบสอดแทรกทักษะการคิดคำนวณ รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ รูปแบบการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น รูปแบบการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง รูปแบบการสอนแบบบทบาทสมมติ และรูปแบบการสอนแบบสืบสอบ เป็นต้น

5. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้น สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework)

